

Aktualizace českého Národního obrození pro současné studenty na základních a středních školách.

Diplomová práce

Studijní program: N7504 – Učitelství pro střední školy
Studijní obory: 7503T009 – Učitelství anglického jazyka pro 2. stupeň základní školy
7504T243 – Učitelství českého jazyka a literatury

Autor práce: **Bc. Veronika Sýkorová**
Vedoucí práce: Mgr. Jarmila Sulovská

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Veronika Sýkorová**
Osobní číslo: **P13000958**
Studijní program: **N7504 Učitelství pro střední školy**
Studijní obory: **Učitelství anglického jazyka pro 2. stupeň základní školy
Učitelství českého jazyka a literatury**
Název tématu: **Aktualizace českého Národního obrození pro současné studenty na základních a středních školách.**
Zadávací katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

V úvodu práce budou nastíněny dějinné souvislosti týkající se českého Národního obrození a jeho významu pro dnešního mladého člověka. Bude provedeno dotazníkové šetření a analýza jeho výsledků. Dotazník bude mít dvě varianty: jednu pro studenty a druhou pro učitele, bude zaměřen na vztah současné mládeže k době a literatuře Národního obrození. Na základě získaných poznatků bude vypracován praktický projekt obsahující návrh výukových hodin zaměřených na období českého Národního obrození. Metody využití v práci: šetření, analýza, projektování.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BOROVÍČKA, Michael, KAŠE, Jiří, BĚLINA, Pavel, KUČERA, Jan. Velké dějiny zemí Koruny české XII.b. Praha: Paseka, 2013. ISBN 978-80-7432-293-8.
KOŘALKA, Jiří. Češi v Habsburské Říši a v Evropě 1815-1914. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-7203-022-1.

KŘEN, Jan. Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780-1918. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2177-7.

RAK, Jiří. Zachovej nám, Hospodine.: Češi v Rakouském císařství 1804-1918. Praha: Havran, 2013. ISBN 978-80-87341-15-5.

ŠMAHELOVÁ, Hana. V síti dějin literatury Národního obrození. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1902-6.

TINKOVÁ, Daniela, HLAVAČKA, Milan, KUČERA, Jan, KAŠE, Jiří. Velké dějiny zemí Koruny české XI.b. Praha: Paseka, 2014. ISBN 978-80-7432-348-5.

URBAN, Otto. České a slovenské dějiny do roku 1918. Praha: Aleš Skřivan, 2000. ISBN 80-902261-5-9.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Jarmila Sulovská

Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2014

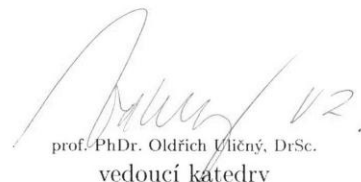
Termín odevzdání diplomové práce:

30. dubna 2015

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2014

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda upřímně poděkovala vedoucí této práce, Mgr. Jarmile Sulovské, za velkou životní inspiraci jak v profesní, tak v osobní rovině. Dále svým věrným přítelkyním: Ivetě Novotné, Lucii Rezníčkové, Jarušce Sotonové a svému dobrému příteli Janu Havlíčkovi za silnou morální podporu, cenné rady a obětavou pomoc. V neposlední řadě také své rodině za láskyplné zázemí. Všem ze srdce děkuji.

Anotace

Diplomová práce analyzuje výsledky dotazníkového šetření zabývajícího se oblibou a způsoby aktualizace tématu českého Národního obrození na základních a středních školách a navrhuje možná východiska.

Teoretická část se věnuje nastínění problému odcizení současných žáků a studentů od doby Národního obrození a zvažuje možnosti jejich přiblížení. Praktická část práce předkládá vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření včetně jejich analýzy a dále návrhy výukových hodin.

KLÍČOVÁ SLOVA

Národní obrození; studenti; žáci; vyučující; učitel; respondenti; dotazník; základní škola; střední škola; odpověď; otázka; motivace; návrh; výsledky; výuka; hodina; literatura

Annotation

The diploma thesis analyses the results of questionnaires dealing with popularity and ways of actualisation of the Czech National rebirth theme at basic and high schools. It proposes possible outcomes.

The theoretical part outlines the problem of disaffection of current pupils and students with the National rebirth times. It considers possibilities of their connection. The practical part of the thesis offers an evaluation of the questionnaire results including their analysis and concepts of tutorial lessons.

KEYWORDS

National rebirth; students; pupils; teacher; respondents; questionnaire; basic school; high school; answer; question; motivation; proposal; results; tuition; lesson; literature

OBSAH

Seznam tabulek	8
Úvod.....	10
1 Odborné pojednání o Národním obrození	11
2 Dotazníková šetření	13
2.1 Skladba dotazníku	13
3 Výsledky výzkumného šetření.....	15
3.1 Vyhodnocení výsledků dotazníků shromážděných od žáků a učitelů na ZŠ ...	15
3.1.1 Vyhodnocení odpovědí žáků na ZŠ	15
3.1.2 Vyhodnocení odpovědí učitelů na ZŠ.....	33
3.2 Vyhodnocení výsledků dotazníků shromážděných od studentů a učitelů na SŠ	43
3.2.1 Vyhodnocení odpovědí studentů na SŠ	43
3.2.2 Vyhodnocení odpovědí učitelů na SŠ	61
3.3 Porovnání odpovědí na základních a středních školách.....	67
3.3.1 Porovnání odpovědí shromážděných od žáků na ZŠ a studentů na SŠ	67
3.3.2 Porovnání odpovědí shromážděných od učitelů na ZŠ a SŠ	71
4 Návrhy výukových hodin.....	74
4.1 Návrhy výukových hodin pro žáky na základních školách.....	74
4.1.1 Návrh vyučovací hodiny č. 1 – Josef Kajetán Tyl.....	74
4.1.2 Návrh vyučovací hodiny č. 2 – Božena Němcová.....	77
4.2 Návrhy výukových hodin pro studenty na středních školách	80
4.2.1 Návrh č. 1 – projekt: Po stopách Karoliny Světlé.....	80
4.2.2 Návrh vyučovací hodiny č. 1 – Rukopisy.....	87
Závěr	90
Seznam studijní literatury	92

Seznam tabulek

Tabulka 1: Uchopení tématu NO	15
Tabulka 2: Oblíbenost literatury NO 1	18
Tabulka 3: Oblíbenost literatury NO 2	18
Tabulka 4: Oblíbenost literatury NO 3	20
Tabulka 5: Knihy, které žáci četli	22
Tabulka 6: Návrhy žáků základních škol na oživení NO	25
Tabulka 7: Oblíbenost autorů NO	31
Tabulka 8: Osobní vztah učitelů k NO	34
Tabulka 9: Zájem žáků o téma NO	35
Tabulka 10: Návrhy učitelů základních škol na oživení NO	39
Tabulka 11: Uchopení tématu NO	43
Tabulka 12: Oblíbenost literatury NO 1	47
Tabulka 13: Oblíbenost literatury NO 2	48
Tabulka 14: Oblíbenost literatury NO3	50
Tabulka 15: Studenti, které studenti četli	52
Tabulka 15: Návrhy studentů středních škol na oživení NO	57
Tabulka 16: Oblíbenost autorů NO	60
Tabulka 17: Osobní vztah učitelů k NO	61
Tabulka 18: Zájem studentů o téma NO	63
Tabulka 19: Návrhy učitelů středních škol na oživení NO	65
Tabulka 20: Oblíbenost literatury NO	68
Tabulka 21: Knihy, které žáci a studenti četli	69
Tabulka 22: Oblíbenost autorů NO	70
Tabulka 23: Osobní vztah učitelů k NO	71
Tabulka 24: Zájem žáků a studentů o NO	72

Seznam použitých zkratk a symbolů

NO	Národní obrození
ČJ	český jazyk
NJ	německý jazyk
ZŠ	základní škola(y)
SŠ	střední škola(y)
atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
např.	například
tzv.	tak zvaný
poč.	počátek
stol.	století
min.	minut

Úvod

Diplomová práce nese název Aktualizace českého Národního obrození pro současné studenty na základních a středních školách. Národní obrození je významným úsekem českých dějin a jsou s ním seznamováni žáci základních i studenti středních škol. Je však rozšířeným faktem, že toto téma se v hodinách českého jazyka nesetkává s úspěchem jak u žáků/studentů, tak mnohdy i u vyučujících.

Jedním z hlavních cílů práce je zaměření se na problematiku odcizení tomuto období ze strany dnešní mládeže. K naplnění tohoto cíle bylo využito dotazníkového šetření a jeho následné vyhodnocení. Výběr škol, kde dotazníky byly vyplňovány, byl zcela náhodný. Dotazníky zadávali studenti FP TUL docházející na průběžné i souvislé pedagogické praxe, kteří data shromáždili na školách, kde praktikovali. Byly připraveny dvě varianty dotazníků. Jedna se orientovala na žáky/studenty a druhá na učitele. Dotazníky hledaly odpovědi na otázky, proč dnešní studenti nepovažují dobu NO za zajímavou, co je možné udělat pro to, aby vyučování tohoto tématu bylo oblíbenější a jak toho dosáhnout. A pokud existuje možnost zlepšení přístupu žáků a studentů k NO, jaké konkrétní postupy využít? Nebyla vynechána ani otázka oblíbených autorů, popřípadě konkrétních děl.

Celkový počet sebraných dotazníků k vyhodnocení činil 275 kusů od žáků a studentů a 29 kusů od učitelů. Na jejich základě se práce zabývala naplněním dalšího cíle, a tím je vypracování praktického projektu obsahující návrh výukových hodin zaměřených na období českého Národního obrození. Právě při sestavování výukových hodin byl brán ohled na názory žáků, studentů a učitelů, jak pojmout období NO tak, aby se stalo zajímavým.

Byly vypracovány dva návrhy hodin na ZŠ a dva také pro SŠ. Kromě běžné výuky rozvržené do čtyřiceti pěti minut je obsažen návrh na projekt plánovaný na sto třicet pět minut, doplněný školním výletem.

1 Odborné pojednání o Národním obrození

České národní obrození je termín označující složitý proces konstituování novodobého českého národa. Přesto, že se i dnes jedná o pojem velice ošemetný a diskutabilní, neboť ze své podstaty podsouvá myšlenku obrody či dokonce probuzení z nečinnosti, vystačíme si pro naše účely s tímto redukováným výkladem vztahujícím se v podstatě jen na jazykové a literární snažení obrozeneckých generací. Přibližně v době od poslední čtvrtiny 18. století do poloviny 19. století došlo ke kulturnímu přerodu, kdy český jazyk a české písemnictví byly postupně přivedeny na úroveň jazyka a písemnictví vyspělejších evropských národů. Proces národního hnutí, národního uvědomování či chceme-li zmiňovaného národního obrozování, byl součástí mnohem širšího a dalekosáhlejšího evropského emancipačního společenského přerodu. Povznesení národní kultury a společenského života se od konce 18. století totiž týkalo i Poláků, Maďarů, Irů, Norů, Finů či Slováků. Dané snahy jednotlivých etnik pak přerůstaly i v politické a státoprávní požadavky, což však není předmětem tohoto pojednání. Přesto, že se v předkládané diplomové práci držíme nejčastěji termínu české Národní obrození, jsme si vědomi faktu, že řada vědců či vědeckých přístupů s tímto označením nesouhlasí a nabízí jiný výklad. Činíme tak proto, že přihlížíme výhradně k jazykovým, literárním a kulturním okolnostem. Například už jen tím, že dobová existující hovorová čeština mnohdy nedokázala svými jazykovými prostředky postihnout měnící se realitu, bylo nutné český jazyk obrodit jako jazyk české aktivizující se společnosti. Vzhledem k tomu, že český jazyk své postavení viditelně ztrácel i v důsledku státní centralizace v úřadech či ve vysokém školství, bylo třeba jej podpořit také zde.

České emancipační hnutí prošlo mezi lety 1780 – 1848 třemi základními fázemi, které lze nejobecněji charakterizovat jako fázi vědeckého zájmu o vlastní etnickou skupinu (o její minulost, jazyk, zvyky), fázi národní agitace, která začala rozhodnutím části příslušníků české etnické skupiny získat pro myšlenku státní příslušnosti k národu a pro co největší stupeň kulturní emancipace všechny příslušníky českého národa a fázi, kde se s myšlenkou příslušnosti k národu ztotožnily široké vrstvy českého obyvatelstva a kdy národní hnutí dosáhlo své masové povahy. První fázi datujeme přibližně rozmezím let 1780 – 1810, druhou roky 1810 – 1830 a třetí přičítáme době po roce 1830, respektive po revoluci 1848. Ofenziva češtiny a českého etnika samozřejmě

pokračovala v liberálním prostředí i celou druhou polovinu 19. století. Do konce století pak Češi svých cílů z velké míry dosáhli. Obnovili jazyk, pozvedli slovesnou činnost, vytvořili vlastní reprezentaci se svébytnou kulturou. Je patrné, že zatímco na počátku 19. století představovali národně uvědomělí jedinci v českých zemích jen nepatrnou menšinu, na konci století se skoro všechno české obyvatelstvo identifikovalo už jenom pomocí národních kategorií.

Vzhledem k tomu, že takto významný, jedinečný a neopakovatelný proces v českých dějinách není dnešním generacím na základních a středních školách představován s takovým nadšením a zápalem, který do obrodného procesu kdysi vkládali jeho někdejší iniciátoři a aktéři, chceme předkládanou diplomovou prací přispět ke zlepšení dané situace a učitelům českého jazyka a literatury nabídnout několik nápadů a tipů, jak tematiku českého národního obrození aktualizovat, popularizovat a ozvláštnit.

„Moje metoda směřuje k tomu, aby se školská robotička změnila v hru a potěšení.“¹

Jan Amos Komenský (1669)

¹KOTRBA, Tomáš, LACINA, Lubor. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. 188 s. ISBN 978-80-87029-12-1

2 Dotazníková šetření

Výběr škol pro šetření byl zcela náhodný, dotazníky zadávali studenti FP TUL docházející na průběžné i souvislé pedagogické praxe, kteří data shromáždili na školách, kde praktikovali. Většina škol, na nichž byly dotazníky rozdány, se nachází v Libereckém kraji, nicméně bližší specifika škol nejsou pro tuto práci zásadní, proto jsou dále vynechána a školy jsou rozlišeny pouze na základní a střední.

Ze základních škol bylo vybráno a zpracováno celkem 110 dotazníků od žáků a 13 dotazníků od učitelů českého jazyka a literatury. Ze středních škol bylo shromážděno a vyhodnoceno celkem 165 dotazníků od studentů a 16 dotazníků od učitelů. Celkový počet sebraných dotazníků k vyhodnocení činil 275 kusů od žáků a studentů a 29 kusů od učitelů.

2.1 Skladba dotazníku

První část dotazníku měla zjistit, co si žáci pod pojmem Národní obrození vůbec představují. Dále byla kladena otázka, zda mají literaturu NO rádi, aby bylo možné porovnat vyhodnocení odpovědí s hypotézou. Žáci byli požádáni k rozepsání důvodů podporujících uvedené tvrzení.

Třetí část dotazníku měla zjistit, které knihy z období NO žáci četli a jak se jim líbily. Opět byl k dispozici prostor pro podrobnější rozepsání.

Následující bod žádal respondenty o zamyšlení se nad tím, co by bylo třeba do výuky doplnit, aby byla literatura a doba NO zajímavá. Zde se nabízel výčet dvanácti možností, které při tvorbě dotazníků volně vyplynuly. Předpokládalo se, že pokud budou mít respondenti pouze kroužkovat možnosti, dočkáme se velkého množství odpovědí. Toto očekávání se také potvrdilo.

Jako doplněk k výše zmíněným možnostem navazoval bod dotazníku, jenž se tázal po dalších doporučeních, která by přispěla ke zvýšení zajímavosti doby a literatury NO. Zde byl naopak prostor pro vlastní kreativitu každého respondenta.

V poslední části dotazníku lze nalézt krátký seznam pěti nejznámějších literárních autorů NO. Žáci měli za úkol označit ty z nich, které mají rádi, případně doplnit další oblíbené autory tohoto období.

Dotazník byl celkově zaměřen tak, aby odhalil, jak žáci NO vnímají, které knihy a autory považují za zajímavé, které nikoliv, a zjišťoval, co respondenti shledávají jako přínosné podniknout pro to, aby pro ně bylo téma záživnější.

Dotazníky pro žáky na základních školách a studenty středních škol byly totožné, od dotazníků pro učitele se však v některých bodech lišily.

3 Výsledky výzkumného šetření

3.1 Vyhodnocení výsledků dotazníků shromážděných od žáků a učitelů na ZŠ

3.1.1 Vyhodnocení odpovědí žáků na ZŠ

Jak již bylo zmíněno, celkový počet zpracovaných dotazníků na ZŠ činil sto deset kusů od žáků a třináct kusů od učitelů.

Rozbor jednotlivých otázek položených v dotazníku:

1. Co se vám vybaví, když se řekne Národní obrození (dále jen NO)? (uved'te příklady a jména)

Tabulka 1: Uchopení tématu NO

nápady žáků	počet žáků
Božena Němcová	23
Jungmann	17
Tyl	16
Mácha	14
Palacký	13
Jungmannův slovník	11
Erben	11
Borovský	6
Strakonický dudák	6

Máj	6
Národní divadlo	6
Dějepis	5
Němcová – Babička	5
Tyl – Fidlovačka	4
Čeština	3
Němčina	3
Kramerius	3
Bouda	3
V. Thám	2
Matěj Kopecký	2
České vydavatelství Expedice	2
Palacký – dějiny	2
Kytice	2
Divá Bára	2

V kolonkách s názvem „nápadů žáků“ najdeme data, která žáci z vlastní iniciativy do dotazníků vepsali, nebyly jim u této otázky poskytnuty žádné možnosti. Čísla ve sloupečku s názvem „počet žáků“ značí součet shodných odpovědí.

Nejvíce žáků, dvacet jedno procento, v této kategorii uvedlo Boženu Němcovou.

Patnáct procent žáků se shodlo na Josefu Jungmannovi, u něhož většinou zmiňovali pouze příjmení, a téměř stejně často byl uváděn Josef Kajetán Tyl, také pouze příjmením. Následně shoda ve výsledcích pozvolna klesá, až se dostáváme na položky s pouhými dvěma shodami.

Nicméně žáci v této sekci uváděli i řadu dalších odpovědí, které už se však objevily pouze jednotlivě, proto nejsou zařazeny v tabulce. Níže je uveden jejich výčet, který je volně rozdělen do kategorií.

Pojmy související s jazykem:

navrácení českého jazyka, probuzení národa od němčiny, záchrana českého jazyka, národní jazyk, boj s němčinou, čeština místo němčiny

Pojmy související s literaturou:

epigramy, knížky v češtině, čítanka

Pojmy související s vlastenectvím:

vlastenci, obrození národa, buditelé, touha po vědomí toho, že jsme Češi

Další pojmy:

zkratka NO, Česko, stará doba, Stavovské divadlo, české divadlo, průmyslová revoluce v Anglii – Watt, technické vynálezy té doby, čtyři části NO

2. Máte rádi literaturu NO?

Následující část dotazníku zjišťovala, jaký mají žáci k literatuře NO všeobecně vztah, zda ji mají rádi či nemají a proč.

Někteří jen označili kladnou či zápornou odpověď a nechali kolonku s bližším vysvětlením nevyplněnou, ale většina se alespoň v bodech rozepsala, někdy se objevily celé věty i souvětí.

Tabulka 2: Oblíbenost literatury NO 1

odpověď	počet žáků	v procentech
ANO	47	43%
NE	63	57%

Z tabulky lze jasně vyčíst, že většina žáků na základních školách dle výsledků dotazníkového šetření literaturu NO ráda nemá. O šestnáct žáků více, což činí rozdíl čtrnácti procent, označilo zápornou odpověď. Taková jsou čísla celkového shrnutí. Uprášení a konkrétní důvody, které tvrzení podpořily, jsou uvedeny níže.

Odpovědi objevující se vícekrát nežli jednou jsou zaneseny do tabulky.

Nejprve představíme data vážící se ke kladnému postoji žáků k literatuře NO.

Tabulka 3: Oblíbenost literatury NO 2

Odpovědi žáků: <i>Mám rád/a literaturu NO, protože ...</i>	počet stejných odpovědí
je to zajímavé.	9
rád/a čtu.	6
se dozvím spoustu zajímavých věcí.	5
je zábavná.	4
mě baví.	4
mě zajímá.	4

někteří spisovatelé byli dobří.	3
některá díla jsou dobrá.	3
některé části jsou zábavné.	2

Následující odpovědi se objevily pouze jednou:

ANO, mám literaturu NO rád/a, protože ...

„je to nový styl, jiný, než čtu běžně.“

„zažiju při ní dobrodružství, o kterých čtu.“

„naučím se nové věci.“

„se umím vžít do těch příběhů.“

„je lepší si přečíst knihu a rozvíjet fantazii, než se dívat na film.“

„mě baví, když ji čteme nahlas.“

„ráda čtu nové věci.“

„čtení je jednodušší než matematika.“

„je to trochu k historii a já má mám historii rád, baví mě dějepis.“

„mě zajímá, jak to v této době bylo.“

„dozvěděli jsme se nové věci o významných lidech.“

„je to poučné.“

Nejčastěji žáci jako důvod, proč mají literaturu NO rádi, psali, že je zajímavá a dozví se nové věci. Šest žáků dokonce uvedlo, že rádo čte, což je pět procent z celkového počtu dotazovaných. Kromě toho, že žáci vnímají tento druh literatury jako zajímavý, je dle výsledků také zábavný. Několikrát se shodli, že pouze některé knihy a jen někteří autoři jsou podle nich dobří.

Níže můžeme porovnat důvody opačné, tedy odpovědi žáků, již literaturu NO rádi nemají. Ty, které se opakovaly více než jednou, jsou opět zaneseny do tabulky.

Tabulka 4: Oblíbenost literatury NO 3

Odpovědi žáků: <i>Nemám rád/a literaturu NO, protože ...</i>	počet stejných odpovědí
je nudná.	12
je nezajímavá.	11
nerad čtu.	11
se nezajímám o literaturu tohoto období.	10
nemám vůbec rád/a literaturu.	8
mě nebaví.	6
má složitý jazyk.	6
mám radši jiný žánr.	5
nemám rád/a romány.	4
je zdlouhavá.	4
některé části jsou nudné.	3
mám radši knihy s příběhem ze současnosti.	3

Následující odpovědi se objevily pouze jednou:

NE, nemám literaturu NO rád/a, protože ...

„se mi nelíbí děj knih.“

„příběhy z NO nejsou moc záživné.“

„mě nebaví povídat si o knihách.“

„někdy je to ztráta času.“

„nemám žádnou motivaci se touhle literaturou zabývat.“

„kdyby se na škole neučila, nic by se nestalo.“

„se o takové věci nezajímám, preferuji sport.“

„některým slovům vůbec nerozumím.“

„je hodně psaná ve verších, což se složitě čte.“

„nemám vůbec rád literaturu.“

Nejčastějším důvodem, proč je literatura NO neoblíbená, je dle odpovědí její nudnost, jak se shodlo jedenáct procent všech dotazovaných. Další hojně uváděnou příčinou je její nezajímavost a celkový nezájem o tento druh literatury. Deset procent všech žáků přiznalo, že nerado čte, což je jednou tolik než počet žáků uvádějících čtení jako svou zálibu. Poměrně velká část žáků uváděla, že se zajímá o jiný druh literatury, ať už o knihy ze současnosti nebo o jiný žánr. Dle očekávání se objevily také odpovědi zdůrazňující složitost a špatnou srozumitelnost jazyka, kterým je literatura NO napsaná. Sedm procent žáků uvedlo, že nemají rádi žádnou literaturu. A některé komentáře byly velmi negativní – např. označovaly tento druh knih za ztrátu času, přiznávají nulovou motivaci k zabývání se tímto obdobím, nebo literaturu NO považují za zcela zbytečnou pro výuku ve škole; nic by se podle nich nestalo, kdyby se neučila.

Pro některé žáky je, dle získaných dat, tedy literatura NO zajímavá a zábavná, pro jiné nezajímavá a nudná. V dalším bodě dotazníku měli za úkol uvést, které konkrétní knihy četli, a opatřit jejich výčet svým hodnocením.

3. Uved'te knihy z období NO, které jste četli. Napište, zda se vám líbily a proč.

Tato část dotazníku nenabízela žádné předpřipravené možnosti, žáci museli díla uvádět sami. Je zajímavé, že, na rozdíl od ostatních částí dotazníku, zde nenajdeme odpovědi, které by se vyskytly ojediněle (co se výčtu knih týče), ale uvedená data se shodují vždy. O tom, která díla žáci uváděli a do jaké míry se v odpovědích shodují, vypovídá následující tabulka.

Tabulka 5: Knihy, které žáci četli.

knihy, které žáci četli	počet odpovědí
Žádné	29
Babička	28
Máj	24
Kytice	21
Strakonický dudák	7
Pohádky – B. Němcová	3

Dvacet šest procent žáků dle svých odpovědí žádnou knihu z NO nepřečetlo. Na druhou stranu je třeba doplnit fakt, že dvanáct procent z celkového počtu žáků uvedlo, že četlo úryvky z některých knih.

Dvacet osm žáků, tedy dvacet pět procent, uvedlo **Babičku od Boženy Němcové**. Do komentáře k této knize napsali následující:

„*Knihy se mi líbila.*“ – osm shodných odpovědí

„*Ujde.*“ – čtyři shodné odpovědi

„*Hezký příběh.*“ – tři shodné odpovědi

„*Nelíbila se mi.*“ – čtyři shodné odpovědi

„*Je moc složitá.*“ – dvě shodné odpovědi

„*Nelíbí se mi, že si babička privilegizuje Barunku.*“

„*Knihy se mi líbily, ale oproti knihám, které jsem četla, mi trvalo mnohem déle, než jsem ji přečetla.*“

Dvacet čtyři žáci, tedy dvacet dvě procenta, dle výsledků přečetlo **Máj od Karla Hynka Máchy**. Komentáře byly následující:

„*Knihy se mi líbily.*“ – patnáct shodných odpovědí

„*Ujde.*“ – dvě shodné odpovědi

„*Poutavý příběh.*“

Dvacet jeden žák, což činí devatenáct procent, četlo **Kytici od Karla Jaromíra Erbena**. Poznámky doprovázející knihu byly následující:

„*Knihy se mi líbily.*“ – třináct shodných odpovědí

„*Ujde.*“ – tři shodné odpovědi

„*Zajímavé děje.*“ – sedm shodných odpovědí

„*Také filmová verze je dobrá.*“

„*Pompézní kniha!*“

„*Líbil se mi vodník, jelikož dceruška neposlechne svou matku a k vodě jde stejně.*“

Strakonický dudák od Josefa Kajetána Tyla, kterého četlo sedm žáků, nebyl doprovázen ani jedním pozitivním komentářem:

„*Nelíbil se mi.*“ – tři shodné odpovědi

„*Nudná kniha.*“

„*Nezaujal mě.*“

Pohádky od Boženy Němcové, jež uvedli tři žáci, měly naopak více méně kladné ohlasy:

„Ujde to.“

„Úžasné!“

Nejčastěji tedy žáci dle výsledků šetření četli Babičku. Nejkladněji však hodnotili Máj, jenž se líbil šedesáti třem procentům žáků, kteří ho četli. Jen o jedno procento méně získala v oblíbenosti Kytice. Zdaleka nejhoršího hodnocení se dočkal Strakonický dudák, který neoslovil ani jednoho čtenáře. Nejvíce respondentů však uvedlo, že žádnou knihu z NO nepřečetli.

Někteří žáci se v této části dotazníku vyjádřili také všeobecně ke čtení literatury NO:

„Zkusil jsem to, ale nebaví mě to.“

„Nemá to smysl.“

„Je tam hodně poezie a poezie mě nebaví, protože ji nejsem schopná zcela pochopit.“

„Četl jsem některé novinové úryvky z této doby. Zajímavé.“

„Číst úryvky z knih stačí.“

Tyto dodatečné poznámky v podstatě potvrzují předešlé výsledky, tedy že většinu žáků na základních školách literatura NO nebaví. Ať už kvůli složitějšímu jazyku či formě, jakou je napsána, nebo z důvodu témat, která se žákům nezdají být aktuální. Často se objevovaly odpovědi a poznámky, že žáci čtou úryvky z knih, což je podle některých z nich zcela dostačující. Zde se nabízí otázka, zda čtou úryvky nahodilě nebo učitelem vybrané a doporučené, které by je mohly případně motivovat k dalšímu zájmu o literaturu.

4. Co by bylo podle vašeho názoru potřeba doplnit do výuky, aby pro vás byla literatura a doba NO zajímavá? (můžete označit více možností)

Tabulka 6: Návrhy žáků základních škol na oživení NO

návrhy	počet žáků
Uvádět zajímavosti a „perličky“.	46
Seznámit se s dramatickou, filmovou nebo hudební podobou některých textů.	41
Zajímavější podání látky.	38
Upravit příběh (např. zkrátit, zestručnit, vygradovat).	37
Porovnávat film s knihou.	37
Navštívit rodiště významných osobností NO, dějiště románů apod.	36
Převést dílo do formy komiksu.	35
Převést knihy do současné češtiny.	35
Doplnit ilustrace.	34
Použít poutavější obal knihy.	23
Porovnávat text z doby NO se současným textem stejného žánru.	17
Namluvená verze knihy.	15

V této části dotazníku měli žáci označit možnosti, které jim připadaly zajímavé z hlediska přiblížení literatury a doby NO. Drtivá většina žáků zatrhla více než jednu možnost, nejčastěji čtyři až pět návrhů.

Nejzajímavějším oživením NO pro žáky na základních školách by dle výsledků dotazníků bylo uvádění zajímavostí a „perliček“ ve výuce. Tato možnost je atraktivní pro čtyřicet dva procent respondentů.

Takový výsledek bylo možné očekávat, neboť každé oživení výuky něčím neobvyklým, pikantním, vtipným, něčím, co je studentům blízké, má významný vliv na to, jak si budou výklad pamatovat a také jaký k vykládané látce zaujmou postoj. Uvádění tzv. „perliček“ je velice vhodnou motivací, ať už vyučujeme cokoliv. Pro žáky se díky nim vykládaná látka stává živou, a tak např. i autoři více než sto padesát let odpočívající na Olšanech mohou tímto způsobem zanechávat ve studentech velice intenzivní přítomný dojem a mohou je tak lépe oslovit, ať už svou osobností nebo svojí tvorbou, po které žáci se zaujetím sáhnou. Je třeba pro učivo najít vhodné vyjádření, *aby bylo jedinci osvojitelně sdělováno, aby je mohl sám vnitřně pochopit tak, že se stane jeho individualizovanou, osobní zkušeností, aniž tím ztrácí svou sociální, nadindividuálně platnou významnost, a aby s ním mohl žák dále vnitřně pracovat jako s činitelem svého myšlenkového, názorového, morálního rozvoje.*²

Je důležité, aby si učitel tyto informace vyhledával a pečlivě připravoval dopředu, aby si je schraňoval a měl vždy nějakou připravenou. Nejen že mají tyto střípky moc studenty motivovat k zájmu o dané téma, že ho ožíví a zajistí tak jeho snadnější zapamatovatelnost, ale také zaručeně vzbudí pozornost u unavených či nudících se studentů. Rozhodně by žádný učitel neměl tento způsob motivace podceňovat, neboť jeho oblíbenost potvrzují i žáci sami.

Třicet sedm procent žáků by se rádo seznámilo s dramatickou, filmovou nebo hudební podobou některých textů. I tento způsob podání látky je zároveň motivací hodiny.

Co se týče filmových zpracování textů, bývají u žáků oblíbená bohužel často proto, že nabízejí únik od běžné rutinní výuky. Tak by tomu být ale nemělo. Učitel by měl dobře zvážit výběr filmu a dopředu žákům zadat vhodně položené otázky a úkoly související

²KOSÍKOVÁ, Věra. *Psychologie ve vzdělávání a její psychodidaktické aspekty*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 272 s. ISBN 978-80-247-2433-1. S. 74.

s rozbořením interpretací textu. Nikdy by se neměla hodina ztrácet pouhým sledováním filmu.

V ideálním případě je třeba vybírat kratší ukázky a vyučovací hodinu jimi prokládat, obohacovat. Ukázky by však měly být zvoleny pečlivě s ohledem na věk a zaměření žáků, aby jim byly co nejbližší. Jiné ukázky ke stejnému tématu budeme volit na základní škole a jiné na škole střední. V současné době existuje velká spousta dobře dostupných materiálů, které lze vhodně použít, což je pro učitele velká výhoda; mají z čeho vybírat. Příprava takového oživení hodiny bývá sice časově náročnější, nicméně ohlasy studentů za úsilí jistě stojí.

Bude-li ukázka vhodně vybrána a do hodiny dobře zakomponována, žáci ji ocení svým zájmem a otevřou se přednášenému tématu, neboť zjistí, že pro ně může být zábavné a něčím blízké. Jsou ochotní přijmout vykládanou látku za vlastní. Tím se nejen prohloubí a znásobí jejich vědomosti, ale zároveň se obohatí a rozšíří jejich vnitřní svět, skrze který se vyvíjejí jako osobnosti. Úkolem učitele není pouze předat vědomosti, ale kultivovat žáka v celé šíři jako rozvíjející se lidskou bytost. Učitel dítě, mladého člověka, nejen vzdělává, ale také vychovává a vede k sebepoznání. *Cílem výchovy a vzdělávání v současné době by mělo být především rozvíjení jedinečnosti každého žáka (a také i učitele), hledání cesty jejího zhodnocení jejím napojením do komunikace s ostatními. Vzdělávání, které rozvíjí pouze jednu část vzájemné interakce, pouze nastolování norem, do kterých se má jedinečné individuum vejít a kterým se má přizpůsobit, není vzděláváním odpovídajícím ani dnešním, natož budoucím podmínkám a potřebám, protože nerespektuje obousměrnost interakce jedinečného individua a jím spoluvytvářené society.*³

*V učebních činnostech ve výuce se projevuje různá úroveň psychického vývoje žáka, kterou způsob výuky zpětně ovlivňuje. Roli tu hrají takové proměnné, jako je vnímání a prožívání, paměť, myšlení, řeč, citění a vůle. Psychické procesy se promítají do možností rozumového, citového a volního rozvoje žáků. Výuka se jim může nejen kvalifikovaně otevřít, ale také vést žáky kvalitativně na novou úroveň rozvoje.*⁴

³VANČÁT, J. *Výchova k tvořivosti ve Školním vzdělávacím programu*. Praha: EduArt, 2007. ISBN 978-80-86783-20-8. S. 9.

⁴LUKÁŠOVÁ, H. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-784-8. S. 51.

Návštěvy divadla, které nabízí dramatické zpracování textů, jsou pro žáky velmi důležitá přínosná, neboť je mohou zaujmout nejen originálním zpracováním látky, ale zároveň je i kultivují, což se společenského života týče. Mnozí rodiče nemají čas nebo ani zájem chodit se svými dětmi do divadla, proto je žádoucí, aby je s tímto druhem kultury seznámil učitel.

S výše zmíněným úzce souvisí další návrh, který by přivítalo třicet pět procent žáků, a to zajímavější podání látky.

Třicet čtyři procenta žáků se shodla na důležitosti upravit příběh knih, ať už by se jednalo o jeho zkrácení, zestručnění nebo gradaci apod. a stejný počet by ocenil porovnávání knihy s filmovým zpracováním.

Často se mluví o dnešní době jako o uspěchané, což má svá opodstatnění. Některé rysy můžeme pozorovat i u žáků. Děje knih NO se jim zdají příliš zdoluhavé, popisy nudné a nezajímavé, dobrodružství, která tehdejší hrdinové prožívají, pro současného mladého čtenáře nejsou často popsána tak, aby je dokázala zaujmout a vtáhnout do děje. Lze se nad tím pohoršovat, nebo zkrátka přijmout fakt, že doba se vyvíjí a s ní i potřeby čtenáře. Pokud chceme historii zachovat živou a stále aktuální, musíme ji podat tak, aby v dané chvíli byla schopna zaujmout. Pakliže vyučující není sám přesvědčen o tom, že vykládané téma může být aktuální a živé pro současné studenty, nemůže v nich nikdy zvědavost, zájem nebo dokonce zálibu a nadšení probudit. Studenti dokážou postoj učitele ze stylu výuky snadno rozpoznat. Každý učitel by měl svůj přístup k vyučování dobře zvážit, neboť *učitelství nelze brát pouze jako jedno z povolání. Je to poslání.*⁵ *Formuje lidské duše a má vliv na vývoj každého jedince, na jeho budoucí směřování.*⁶

Co se týče vysokého zájmu o porovnávání původních textů s filmovým zpracováním, opět můžeme poukázat na potřebu kreativní práce a kritického myšlení žáků.

Třicet tři procenta dotazovaných by rádo navštívilo rodiště významných osobností NO, dějiště románů apod. Pakliže žáci osobně navštíví důležitá místa, o nichž se ve škole

⁵KOTRBA, Tomáš, LACINA, Lubor. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. 188 s. ISBN 978-80-87029-12-1. S. 30.

⁶KOTRBA, Tomáš, LACINA, Lubor. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. 188 s. ISBN 978-80-87029-12-1. S. 17.

učí, lépe si k danému tématu vybudují vztah, čili si ho snáze zapamatují, protože osobní zkušenost je vždy intenzivnější, než strohá teorie.

Přes třicet procent respondentů by ocenilo převedení knih do současné češtiny. Tento výsledek zcela odpovídá hypotéze, neboť jazyk NO může být pro dnešního mladého čtenáře zastaralý. Blíže k tomuto tématu se dostaneme v další části dotazníku.

Zároveň více než třicet procent žáků považuje za žádoucí doplnit do knih ilustrace nebo převést dílo do formy komiksu. Můžeme se tázat, zda jsou žáci pouze pohodlní číst souvislejší text, namáhat svoji představivost, nebo zda výtvarné zpracování oceňují např. z hlediska uměleckého. Mezipředmětové vztahy, v tomto případě s výtvarnou výchovou, jsou ve výuce velmi žádoucím propojením mnohdy zdánlivě nesourodých částí učiva.

S tím souvisí fakt, že dvacet jedno procento dotazovaných by uvítalo poutavější obal knihy. Sebraná data tedy jasně ukazují, že výtvarnou stránku nelze v souvislosti s literaturou opomíjet.

Porovnávání textu z doby NO se současným textem stejného žánru a namluvená verze knihy jsou návrhy, které se ukázaly být populární nejméně, zajímalo by se o ně méně než patnáct procent respondentů.

Pro úplné shrnutí porovnejme nejméně populární možnost oživení NO s návrhem, který oslovil největší počet dotazovaných. Čtrnáct procent žáků by ocenilo namluvenou verzi knihy, zato však zajímavosti a „perličky“ ve výuce by uvítalo celých čtyřicet dva procent žáků, rozdíl činí dvacet osm procent.

Je dobré ještě poukázat na fakt, že u sedmi z dvanácti nabízených možností se počet přiřazených hlasů lišil pouze minimálně, v zásadě v rozpětí čtyř procent. Celkově byla potvrzena hypotéza, že žáci touží po větší kreativě v hodinách. Od učitele očekávají zájem o svět, ve kterém se pohybují, ať už se jedná o oblíbené hudební proudy, populární filmy a seriály, počítačové hry nebo pro ně zajímavou literaturu, neboť vnímá-li vyučující to, čím jeho studenti žijí, může jim snáze přiblížit i látku, která je pro ně zdánlivě neživotná a nic neříkající. Dobrý učitel *vybírá učivo tak, aby odpovídalo*

*žákovým potřebám a zájmům, nebo ukazuje spojení učiva s reálným světem, zejména s žákovou kulturou.*⁷

5. Doporučili byste nějakou jinou aktualizaci? Prosím doplňte.

Tento bod dotazníku zůstal bohužel většinou nevyplněný, nebo se poznámky shodovaly s tabulkou. Totožné nebo podobné odpovědi, které však měli žáci potřebu vyzdvihnout, jsou následující:

Čtyři dotazníky zdůrazňovaly důležitost převedení literatury NO do současné češtiny, jeden dokonce s poznámkou, že texty jsou někdy natolik složité, že je musí číst vícekrát a stejně nejsou zcela k pochopení.

Čtyřikrát žáci uvedli, že jim vyhovuje, jak se NO učí.

Tři odpovědi volaly po lepším, zajímavějším obalu knihy.

Dvakrát se objevila shodná poznámka, že je třeba texty NO zestručnit, v jednom z případů doplněno vysvětlením, že jsou texty příliš dlouhé s nudnými popisy.

Jeden žák zdůraznil potřebu jezdit se školou na důležitá místa, o kterých se učí, a ukazovat si je.

Mimo shodu s tabulkou uvedli žáci ojediněle tyto nápady:

Užitečné by podle žáků bylo číst o hodinách delší ukázky a rozebírat je.

Další poznámka spojuje věk učitele se zajímavostí výkladu. Žáci by ocenili mladší učitele, neboť očekávají, že ještě nepodlehli rutině a jejich hodiny tak budou zábavnější. Obecně velmi záleží na přístupu vyučujícího k novinkám, k novým metodám a technice. Podle Kotrby a Laciny zde však právě věk a délka praxe hrají roli. U starších lidí se podle nich nové postupy a inovace zavádějí nejhůře.⁸

Z odpovědí můžeme vyčíst potřebu žáků aktualizovat a oživovat Národní obrození, neboť je jim samo o sobě jako teoretický zdroj informací příliš vzdálené.

V následující sekci dotazníku bylo úkolem zjistit oblíbenost některých autorů NO.

⁷KALHOUS, Zdeněk, OBST, Otto, a kol. *Školní didaktika*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4. S. 368.

⁸KOTRBA, Tomáš, LACINA, Lubor. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. 188 s. ISBN 978-80-87029-12-1. S. 29.

6. Které autory máte rádi? (Případně doplňte jiné.)

Tabulka 7: Oblíbenost autorů NO

jméno autora	počet žáků
Božena Němcová	55
Karel Jaromír Erben	52
Karel Hynek Mácha	49
Karel Havlíček Borovský	18
Josef Kajetán Tyl	12

Dle výsledků je na základních školách nejoblíbenější autorkou NO Božena Němcová, kterou uvedlo padesát procent žáků. Můžeme se tázat, zda mají žáci Němcovou skutečně nejraději, nebo jestli je to pro většinu z nich pouze nejznámější jméno, které se při výuce vyskytlo ve spojení s NO pravděpodobně nejčastěji. Na straně druhé Němcová vydala velké množství pohádek, které žáci nejspíše četli už jako malí s rodiči, a může jim tak být blízká právě skrze svět pohádek.

Karel Jaromír Erben je se čtyřiceti sedmi procenty v oblíbenosti na místě druhém. Často byla v různých částech dotazníku zmiňována jeho Kytice z pověstí národních, která byla hodnocena velmi kladně. Je proto pravděpodobné, že žáci právě skrze populární Kytici hodnotí tak vysoko i jejího autora.

Čtyřicet pět procent respondentů má v oblibě Karla Hynka Máchu. Jak víme z předchozího vyhodnocení, Máj četla dvacet dvě procenta žáků a další se jistě seznámili s úryvky. V tomto případě lze však více než sympatie k dílu, které je relativně složitě vystavěné, předpokládat sympatie k samotnému autorovi, o jehož nevázaném životě se žáci učili.

První tři pozice byly poměrně těsné, za nimi však následuje propad, kdy Karla Havlíčka Borovského označilo za oblíbeného pouze šestnáct procent žáků. Můžeme se domnívat, že jeho satirická a alegorická, někdy také politicky zaměřená díla nejsou pro žáky na ZŠ pravděpodobně dost dobře srozumitelná, proto ani ne příliš oblíbená. To samé platí o Havlíčkově společenské angažovanosti, která je pro žáky pravděpodobně velmi vzdálenou teorií.

Nejméně oblíbeným autorem z výběru je Josef Kajetán Tyl, kterého má dle odpovědí v oblibě pouhých jedenáct procent respondentů. Ačkoliv byl Tylův život velmi zajímavý, žákům nejspíš neimponují jeho silně vlastenecky laděné divadelní hry.

3.1.2 Vyhodnocení odpovědí učitelů na ZŠ

Dotazníky pro učitele byly sestaveny odlišně, než ty určené pro žáky. Zjišťovaly osobní vztah vyučujících k látce, neboť je všeobecným předpokladem, že je-li učitel téma, jež vykládá, něčím blízké, dokáže vytvořit zajímavější hodiny a žáky učivem oslovit lépe, než je-li mu látka lhostejná nebo ji dokonce nemá rád.

Dále se dotazník zaměřoval na to, jak učitelé vnímají zájem svých žáků o téma NO, aby bylo možné porovnat tento pohled s názory žáků získanými také z dotazníků.

V následující části bylo za úkol zjistit, co si učitelé myslí o aktuálnosti literatury a kulturních souvislostí NO pro současné žáky. Mohou je něčím zaujmout? Mají jim co říct? Mohou pro ně být přínosné?

Toto jsou zásadní otázky, které by si měl každý učitel literatury klást, neboť učitelovo vnímání látky je naprosto klíčové pro to, jak ji předává dál.

Další dvě části dotazníku byly shodné s dotazníkem pro žáky. Učitelé měli nejprve ze zadaného seznamu vybrat, které změny by bylo vhodné provést, aby se stala literatura a doba NO pro žáky zajímavou. Následně byli požádáni o doplnění dalších návrhů.

Poslední bod dotazníku navazoval na předchozí dva, kdy byli učitelé požádáni, aby uvedli, zda některé z výše popsaných návrhů ve své výuce používají.

Celkově měl dotazník vykreslit představu o tom, jaký přístup k látce NO učitelé mají. Zda je jim osobně blízká, zda ji považují za přínosnou a důležitou, jsou-li při výuce kreativní, či nikoliv. A také měli ohodnotit zájem studentů o dané téma, přičemž tyto výsledky sloužily k dalšímu porovnání.

Rozbor jednotlivých otázek položených v dotazníku:

1. Jaký máte osobní vztah k literatuře a době Národního obrození?

Tato otázka v dotazníku nabízela tři možnosti odpovědi.

Tabulka 8: Osobní vztah učitelů k NO

možnosti odpovědi	<i>Mám je rád/a.</i>	<i>Spíše mě nebaví.</i>	<i>Nemám je rád/a.</i>
počet učitelů	10	3	0

Od učitelů na základních školách bylo vybráno a zpracováno celkem třináct dotazníků.

Drtivá většina dotazovaných učitelů, tedy sedmdesát osm procent, má dle výzkumu látku NO v oblibě. Naopak žádný z respondentů se nehlásí k tomu, že by ji v oblibě neměl, což vybočuje z všeobecných předpokladů. Je otázkou, zda byly odpovědi vyučujících zcela upřímné, nicméně data hovoří jasně.

V bližším pochopení těchto odpovědí nám pomohou vyjádření učitelů k dalšímu bodu dotazníku, v němž se rozepisovali o tom, proč téma NO rádi učí.

2. Učíte téma NO rád(a)? Proč?

Kladnou odpověď explicitně vyjádřilo sedm ze třinácti učitelů, což je více než padesát procent. Třikrát se objevila odpověď zdůrazňující, že daný učitel má v oblibě výklad pouze některých částí. V dalších případech respondenti své názory a postoje více rozepsali. Jejich poznámky jsou uvedeny níže:

„Učím toto období ráda, je významné – položilo základ české kultuře. Je to generace vzorů.“

„Je to důležité období, ale žákům je hodně vzdálené.“ (dvě stejné odpovědi)

„Někteří autoři a díla jsou pro žáky zajímaví (Erben, Němcová, Neruda aj.).“

„Krásně se pracuje s Kyticí (dramatizace, recitace, film...).“

„Ráda pracuji s pohádkami (Erben, Němcová). Také žáci je mají rádi.“

„Ráda vyučuji Máj – žáky to baví.“

„Národní Obrození je dobrá látka, texty jsou většinou srozumitelné a zapamatovatelné.“

„Je důležité snažit se předat celkovou myšlenku NO, ačkoliv to není úplně snadné.“

„Žáky toto období většinou moc nebaví.“

„Období není pro žáky atraktivní.“

„Žáci moc nečtou, je problém jim přiblížit jakoukoli literaturu.“

Většina dotazovaných se shodne na tom, že NO je období podstatné a jako vyučující si v něm našli oblíbené části, které se většinou shodují s oblíbeností také u žáků. Zároveň však přiznávají obtížnost tuto látku podat zajímavým způsobem, neboť je podle nich žákům hodně vzdálená.

3. Jak hodnotíte zájem žáků o téma NO?

Tabulka 9: Zájem žáků o téma NO

nabízené možnosti	počet označení
Většinu žáků tato látka nebaví.	4
Záleží na třídě – někde je zájem vyšší/nížší.	7
Zhruba pro polovinu žáků je látka zajímavá.	0
Většina žáků projevuje o látku zájem.	2

Vyhodnocené výsledky korespondují s původní hypotézou: padesát čtyři procenta učitelů se shodla, že zájem žáků o látku se různí zejména podle třídy, ve které vyučují, a třicet jedno procento je přesvědčeno, že většinu žáků toto téma nebaví. Prostoru pro případný další komentář využili jen tři respondenti. Ti se v odpovědích shodli na důležitosti výběru ukázek, dále se podněty různily. Důraz byl kladen na celkové podání látky a také na osobní zaujetí učitele.

Zájem, ať už o cokoliv, se nejlépe probouzí správnou motivací. Ve škole to platí dvojnásobně. Jen málokterý žák v sobě dokáže probudit zájem o učivo sám od sebe. Motivace hraje v procesu učení jednu z klíčových rolí. *Její důležitou funkcí je kontrola pozornosti. Kapacita pozornosti člověka je totiž omezená, a tak lidé, kteří jsou motivováni hlavně zvenčí, musí věnovat značnou část této kapacity ke sledování vnějších motivačních činitelů. Proto je jejich schopnost koncentrace pozornosti omezená ve srovnání s lidmi, kteří jsou k tvůrčí činnosti motivováni vnitřně.*⁹ Vnitřní motivace vede k učení se zejména proto, že dotyčného téma nebo činnost zaujaly, že jsou pro něho osobně smysluplné. Žáci se aktivně zapojují do výuky, aniž by očekávali nějakou vnější odměnu.¹⁰ Učitel by měl přizpůsobit výklad tak, aby v dětech a mládeži vnitřní motivaci probouzel, aby v nich rozžehl touhu po poznání a zálibu v učení se novým věcem. Není to úkol jednoduchý a každý učitel musí pečlivě vážit výběr vhodné motivace pro každý kolektiv zvlášť, neboť, jak uváděli také vyučující v dotaznících, každá třída je jiná, každá skupina má odlišné zájmy a svá specifika. Je třeba, aby je učitel zohlednil a motivaci jim podřídil a přizpůsobil.

4. Myslíte si, že literatura a kulturní souvislosti NO mají dnešním studentům co říct?

Na tuto otázku odpovědělo všech třináct dotazovaných učitelů kladně. Desetkrát se objevila odpověď „ano“, třikrát dokonce „určitě ano“. Dva vyučující rozvedli svou odpověď blíže. V jednom případě bylo vyzdvižováno jako přínosné zamyšlení se žáků nad naším jazykem trochu jinak a uvědomění si, že čeština mohla zaniknout. Druhý bod poukazyval na důležitost role učitele, který musí látku podat tak, aby byla pro žáky srozumitelná.

Zde se výsledky odklánějí od původní hypotézy. Stoprocentně kladné postoje jsou překvapením, neboť se očekávalo, že jak většina žáků, tak také někteří vyučující budou vnímat NO celkově jako zastaralé a neaktuální. Pokud však učitelé sami uznávají toto období jako důležité a živé, mohou svůj přístup předat dál také svým studentům.

⁹LOKŠOVÁ, I., LOKŠA, J. *Tvořivé vyučování*. Praha: Grada, 2003. 80-247-0374-2. S. 54.

¹⁰KALHOUS, Zdeněk, OBST, Otto, a kol. *Školní didaktika*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4. S. 368.

Samozřejmě by bylo naivní myslet si, že osobní postoj učitele dokáže ovlivnit celou třídu. Nicméně je to právě jeden z faktorů odlišujících dobrého učitele od toho špatného, když dokáže svým vnitřním nábojem nabít alespoň některé studenty, kteří se z tohoto popudu začnou o danou oblast zajímat, nebo v nich jen rádobý pasivně ožije, ale uloží se se silným dojmem a zanechá v nich nesmazatelnou stopu. Jak se praví: aby člověk mohl zapalovat ostatní, musí sám hořet.

Sitná představuje učitele jako profesionála, který vzdělává, vychovává, všestranně kultivuje a rozvíjí osobnost žáka, který má pracovat se zaujetím, maximálním profesním nasazením, má se neustále vzdělávat, reflektovat nové metody práce, ale také společenský vývoj atd.¹¹ Kde se však v tomto zidealizovaném obrazu promítá všední realita učitele jako běžného člověka? Také on bývá unavený, podrážděný, nebo naopak pozitivně naladěný a spokojený a v jeho chování a způsobu výkladu se jeho nálada velmi odráží. Žáci jsou k momentálnímu citovému rozpoložení učitele velmi vnímaví. Můžeme tedy snadno domyslet, jak silně na ně působí osobní přístup učitele k vykládané látce.

Bylo by však jeho vnitřní zaujetí, zalíbení či dokonce nadšení pro dané téma samo o sobě dostatečné k rozdmýchání zájmu ve třídě? U některých studentů snad dostačující být může, ačkoliv těch bychom asi napočítali na prstech jedné ruky. Vracíme se opět k důležité roli motivace, s níž je neodmyslitelně spojen celý úspěch výuky. Základ motivačních postojů dítěte, mladého člověka, však vychází už z rodinného prostředí. Rodiče ochotně odpovídající na otázky svých dětí, podporující jejich zájmy, učící je pracovat s informacemi, jsou jim *příkladem úcty k poznání i praktických dovedností spojených s celoživotním vzděláváním. Tím vším jim předávají pozitivní postoje k učení.* Slavin říká, že *učitel nemůže „motivovat žáka“, může jen vytvořit ve třídě prostředí, které motivaci povzbuzuje.*¹²

Motivace žáka se navíc mění také s věkem. Podle Pit'hy a Heluse přichází na středních školách, v sekundárním vzdělávání, motivační krize, tzv. *motivační vakuum*, kdy

¹¹SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Praha: Portál, 2009. 152 s. ISBN 978-80-7367-246-1. S. 24.

¹²KALHOUS, Zdeněk, OBST, Otto, a kol. *Školní didaktika*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4. S. 367.

studenti mají potřebu odmítat školní vzdělávání, což vrstevníci oceňují jako projev dospělosti.¹³

Učitel, který chce své studenty motivovat, musí čelit řadě výzev, ať už jsou spojené se specifiky každého jednotlivce, třídy jako souboru individuí nebo školnímu klimatu. Aby v této zkoušce obstál, musí být v první řadě osobností. *A tomu se v pravém slova smyslu nelze vyučít ani naučit. Věrohodným učitelem se může stát pouze ten, kdo vychovává sám sebe, kdo na sobě zakouší a je schopen prožívat veškerou problematičnost lidské existence, kdo dokáže studovat sám sebe a klade si otázky, zda je schopen vykonat to, co požaduje od jiných.*¹⁴

¹³KALHOUS, Zdeněk, OBST, Otto, a kol. *Školní didaktika*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4. S. 367.

¹⁴VALIŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana, a kol. *Pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 404 s. ISBN 978-80-247-1734-0. S. 16.

5. Co by bylo podle vašeho názoru potřeba doplnit do výuky, aby pro vás byla literatura a doba NO zajímavá? (můžete označit více možností)

Tabulka 10: Návrhy učitelů základních škol na oživení NO

návrhy	počet učitelů
Uvádět zajímavosti a „perličky“.	11
Seznámit se s dramatickou, filmovou nebo hudební podobou některých textů.	10
Převést dílo do formy komiksu.	8
Porovnávat film s knihou.	7
Zajímavější podání látky.	7
Porovnávat text z doby NO se současným textem stejného žánru.	5
Navštívit rodiště významných osobností NO, dějiště románů apod.	5
Upravit příběh (např. zkrátit, zestručnit, vygradovat).	4
Doplnit ilustrace.	2
Převést knihy do současné češtiny.	2
Namluvená verze knihy.	2
Použít poutavější obal knihy.	0

Osmdesát pět procent dotazovaných učitelů se shodlo na důležitosti ožívání výuky zajímavými informacemi a tzv. „perličkami“. Naopak žádný z nich nepovažuje za důležité věnovat se obalu knihy. Co dalšího by sami doporučili a které doplňky využívají při své výuce, zjišťovaly poslední části dotazníku. Bohužel ne mnoho respondentů na ně reagovalo. Přesto se podařilo nějaká data nasbírat.

Dva vyučující považují za důležité propojovat výklad NO s dějepisem a opřít ho o znalost dějin. Dalším doporučením bylo používání co nejvíce autentických materiálů, jako například novinových článků od Kraméria apod. Porovnávání tehdejších písmen a jazyka se současnou podobou, nebo také specifických slov, včetně odborných názvů (např. chemických prvků), s jejich současnými ekvivalenty.

Za oživení, která učitelé při své výuce využívají, uváděli tato:

Využití filmových ukázek – šest shodných odpovědí

Porovnání filmu s knihou – pět shodných odpovědí

Uvádění zajímavostí – pět shodných odpovědí

Úprava příběhu – čtyři shodné odpovědi

Hudební podoba textu – čtyři shodné odpovědi

Převedení úryvků textů do formy komiksu – dvě shodné odpovědi

Doplnění ilustrací a práce s obrázky

Velkou výhodou a usnadněním práce pro učitele jsou interaktivní tabule, které se v dnešní době nacházejí na většině škol, takže je možné pohodlně využívat filmové i zvukové ukázky a velkoplošně promítat ilustrace, fotografie a jiný doplňující obrazový materiál. Podle dat shromážděných z dotazníků tuto techniku pro zpestření výuky využívá téměř polovina respondentů.

Je žádoucí, aby se učitelé nevyhýbali novým technickým vymoženostem a učili se s nimi pracovat, neboť tak nejen zaujmou žáky, kteří otevřenost pokroku jistě ocení, ale také si ušetří práci a čas. Připravovat materiály pro výuku samostatně je samozřejmě stále přínosné, co se týče originality, učitelovy zručnosti a jeho např. uměleckých či estetických schopností, ovšem pakliže se materiály ztratí, nebo se poničí během

používání apod., je nucen vyrábět je znovu. Přípravy schraňované v elektronické podobě lze používat opakovaně a velkou výhodou je také možnost jejich průběžné obměny a aktualizace. Co se týče kvality např. obrazového materiálu, bývá většinou nesrovnatelně lepší než kopie, kterou má vyučující možnost vytisknout. Navíc učitelé postačí pouze flash disk, či jiné drobné přenosné zařízení, a nemusí do hodiny přenášet mnohdy těžký a rozměrný ukázkový materiál, který by kvůli své nepraktičnosti a náročnosti manipulace pravděpodobně časem zredukoval a připravil tak žáky o cennou motivaci. Je dobré při výuce používat co nejširší spektrum pomůcek, jimiž mohou být i média typu *televize, počítač a internet, které přispívají k rozvoji řady schopností, mezi něž patří spontaneita, asociativita, rychlost v rozhovoru atd.*¹⁵

Učitelé, kteří chtějí učit moderními metodami, se musí neustále vzdělávat v oblasti metodologie. *Musí znát různé způsoby práce s třídou, musí mít přehled o existujících tradičních i moderních metodách výuky, musí chápat jejich význam a přínos a hlavně je musí umět a chtít používat.*¹⁶

Znamená revoluce interaktivních tabulí a podobných elektronických zařízení konec ručně připravovaných a sebraných materiálů? Doufejme, že nikoliv. Učitelé, kteří centrum motivace přesunuli výhradně na obrazovku promítací tabule, žáky ochuzují o přímý kontakt s materiály, které jsou v některých ohledech zásadní, neboť člověk vnímá všemi smysly a nejlépe se učí věcem, pokud je může co nejintenzivněji vstřebat. Toho lze docílit právě využitím zapojení co možná nejvíce smyslů. Interaktivní tabule působí na vnímání vizuální, případně sluchové, už ale nenabízí možnost na věci si sáhnout, přičichnout k nim nebo je ochutnat.

Každý žák je individuum, každému vyhovuje jiný styl osvojování si znalostí. Fisher hovoří o inteligenci jako o schopnosti zpracování informace.¹⁷ Uvádí sedm druhů inteligence (*řečová/verbální, zraková/prostorová, logicko-matematická, fyzická,*

¹⁵BERGER, Elisabeth , FUCHS, Hildegard. *Učíme děti učit se.* Plzeň: Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-854-7. S. 73.

¹⁶SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách.* Praha: Portál, 2009. 152 s. ISBN 978-80-7367-246-1. S. 10.

¹⁷FISHER, Robert. *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování.* 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 176 s. ISBN 80-7178-120-7. S. 15.

hudební, interpersonální, metakognitivní¹⁸), kterými člověk disponuje. Každá z nich má svá specifika a vhodné metody ke svému rozvoji a procvičování. Ovšem žádný jedinec neovládá všechny tyto schopnosti na stejné úrovni, u každého dominuje určitý typ inteligence. Proto je velmi vhodné aktivity střídat a co nejvíce obměňovat, čímž je zaručena různorodost, pestrost a komplexnost využití materiálů a zároveň práce s různými typy inteligence. Střídání aktivit navíc udržuje pozornost žáků a stimuluje jejich zájem. Každý učitel by si měl dávat pozor na ustrnutí a sklouznutí k rutinní práci, měl by být „nespokojen“ s dosavadním průběhem své učitelské praxe, neustále se vzdělávat a využívat různé formy aktivizačních metod, které obohatí jeho výuku.¹⁹

¹⁸FISHER, Robert. *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 176 s. ISBN 80-7178-120-7. S. 16 - 22.

¹⁹KOTRBA, Tomáš, LACINA, Lubor. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007, 188 s. ISBN 978-80-87029-12-1. S. 17.

3.2 Vyhodnocení výsledků dotazníků shromážděných od studentů a učitelů na SŠ

3.2.1 Vyhodnocení odpovědí studentů na SŠ

Od studentů na středních školách bylo celkem vyhodnoceno sto šedesát pět dotazníků.

Rozbor jednotlivých otázek položených v dotazníku:

1. Co se vám vybaví, když se řekne Národní obrození (dále jen NO)? (uved'te příklady a jména)

Tabulka 11: Uchopení tématu NO

nápady žáků	počet žáků
Mácha	22
Tyl	19
Božena Němcová	18
Obnovení ČJ	16
Erben	15
Český jazyk	13
Národní divadlo	12
Dobrovský	12
Překlady do ČJ	11
Borovský	11

Slovníky	10
Snaha dosáhnout světové úrovně	9
Vlastenectví	9
Světlá	9
Snaha prosadit ČJ	8
Národní hymna	7
Rozvoj jazyka	7
Divadlo Bouda	7
Vymýšlení nových slov	6
Pozvednutí ČJ	6
Thám	6
Neruda	6
Marie Terezie	6
Rozvoj literatury	5
Puristé	5
Čelakovský	5
Palacký	5
Máj	5
3 generace	5

Osvobození ČJ	5
Souboj ČJ s NJ	4
Obrana ČJ	4
19.stol.	4
Tyrolské elegie	4
Jungmann	4
Národní motivy	4
Snaha o znovuzrození ČJ	4
Rukopisy	4
Stavovské divadlo	3
Kytice	3
18.stol.	3
Boj proti germanizaci	3
Špatně čtivé knihy	3
Strakonický dudák	2
Masaryk	2
Nic	2

Další odpovědi mimo tabulku se objevily pouze jednotlivě a na základě podobného zaměření byly rozděleny do následujících skupin:

Pojmy a připomínky týkající se jazyka:

„klavír – kladkobřinkostroj“, „zastaralá slova“, „nesrozumitelný text“

„Snaha zastavit poněmčování, vrátit češtinu zpátky mezi lidi.“

„pozvednutí motivace k používání ČJ“

„snaha o kodifikaci normy ČJ“

„snaha dostat ČJ do popředí“, „pomoc ČJ“

„čas, kdy vzkvétal český jazyk“

„pozvednutí českého jazyka na úroveň jazyka vzdělavců“

„Velmi významná událost – bez ní bychom zde nemluvili česky.“

„Prvopočátky rozvoje našeho jazyka.“

Pojmy a připomínky týkající se literatury:

„Postupné zlepšování české literatury.“

„Linda, Hanka“, „Kramerius“, „Povídky malostranské“, „Klicpera“, „Labyrint světa a ráj srdce“, „noviny“, „Ján Kollár“

Ostatní:

„Rakousko-Uhersko“, „utrpení, smutek“, „vlastenecká díla“, „oficiální jazyk němčina“, „romantismus“, „založení Matice české“, „prvky osvícení“, „slavistika“, „český národ“, „společenské hnutí“, „tělovýchovné spolky“, „reformy“, „revoluce 1848“,

„Prosazuje se samostatnost českého národa.“

„vznik samostatné národní kultury“

„Uměle vytvořený pojem, který poprvé použil T. G. M.“

„Těžká doba bojů za českou kulturu a národní hrdost.“

„Historický soubor událostí, který nás, stejně jako mnoho dalších, dostal tam, kde jsme nyní.“

Odpovědi studentů byly skutečně pestré, shromáždilo se na osmdesát sedm různých pojmů a názorů. Studenti zmínili celkem devatenáct osobností, šest konkrétních literárních děl (plus jedno do období NO nepatřící - *Labyrint světa a ráj srdce*) a dále celou řadu pojmů týkajících se jazyka, ale i kulturního života a historických událostí. Je patrný jejich široký rozhled a kreativita. Nedrželi se jednoho úzce vymezeného směru, ale dokázali obsáhnout celé spektrum souvislostí, nad otázkou se zamysleli. Z některých komentářů je patrný zájem o téma, dokonce možná až vlastenecké citění. Otázkou je, zda jsou to pro studenty prázdné fráze zafixované z výkladu učitele, či jejich vlastní opravdová iniciativa.

2. Máte rádi literaturu NO?

Odpovědi na tuto otázku nebyly vždy jednoznačné, proto bylo třeba tabulku doplnit ještě o kolonku „nevím“ a někteří studenti se nevyjádřili vůbec.

Tabulka 12: Oblíbenost literatury NO 1

odpověď	počet žáků	v procentech
ANO	73	44
NE	63	38
NEVÍM	7	4
BEZ ODPOVĚDI	22	13

Výsledky této části jsou překvapením, neboť odbočují od hypotézy předvídané nelibost studentů k NO. Ovšem již podle předcházející části dotazníku, kde studenti popisovali, s čím si NO spojují, bylo jasné, že určitý zájem o téma jeví.

Pro podrobnější vysvětlení postoje studentů jsou uvedeny poznámky, které ke své odpovědi připsali.

Tabulka 13: Oblíbenost literatury NO 2

Odpovědi žáků: <i>Mám rád/a literaturu NO, protože ...</i>	počet stejných odpovědí
buditelé chtěli zachránit náš jazyk	16
je zajímavá.	14
je důležitá pro náš jazyk a historii.	12
se dobře čte.	8
se rád(a) dozvím něco nového o této době.	6
příběhy jsou poutavé.	5
ukazuje krásu českého jazyka.	5
se mi líbí vlastenecké prvky.	5
má zajímavá slovní spojení.	3
rád(a) čtu.	3
máme dobrého učitele.	3
by ji měl znát každý, je to základ.	3

se mi líbí inspirace lidovou slovesností.	2
---	---

Následující odpovědi se objevily pouze jednou:

ANO, mám literaturu NO rád/a, protože ...

„je to dobrá inspirace.“

„je poučná.“

„poskytuje jiný pohled na svět, rozšiřuje obzory.“

„knihy nejsou dlouhé.“

„osudy autorů jsou zajímavé.“

„je zábavná.“

„je na svou dobu pokroková.“

„je i dnes čtivá a aktuální.“

„je zábavnější než gramatika.“

„na rozdíl od ostatní české literatury jsou to díla specifická a dobře zapamatovatelná.“

„se autoři nedrželi nějaké ideologie, ale psali dějovou linii podle toho, co chtěli napsat.“

„protože díky spisovatelům píšícím v této době přežila čeština do současnosti.“

„píše příběhy z Čech – často z míst, která znám.“

„Babička od B. N. je knížka, kterou považuji za krásnou – ztotožňuji se s vnučkou a mojí babičkou.“

„knihy z této doby jsou, dle mého názoru, jedny z nejlepších, kterými se může česká literatura pyšnit.“

„je krásná, ráda se k ní vracím.“

„Většina knih z NO se mi líbila, jsou zajímavé, obsahují ponaučení, zajímavý jazyk, ne moc složitá kompozice a stavba vět.“

Studenti ve svých odpovědích prokázali, že si uvědomují důležitost NO, ať už se jazykové stránky týče nebo buditeckých a obrozeneckých snah. Někteří projeví zájem jak o dobu, tak o literaturu. Objevilo se dokonce vyzdvižení vlasteneckých prvků a krásy českého jazyka. Jeden student přiznal pýchu na tento druh literatury, jiný zdůraznil její aktuálnost v dnešní době.

Mezi poznámkami byly uvedeny i dvě, které potvrzují úspěšnost cíle studia NO, a to sice osobní ztotožnění se studenta - v tomto případě s knižními hrdiny (s babičkou a vnučkou) a s místy v literatuře popsány, které student osobně zná.

Tabulka 14: Oblíbenost literatury NO3

Odpovědi žáků: <i>Nemám rád/a literaturu NO, protože ...</i>	počet stejných odpovědí
je nezajímavá.	18
je nudná, nebaví mě.	10
má složitý jazyk.	9
nemáme dobrého učitele – nepoutavý výklad.	8
mě ničím nezaujala.	7
mě víc baví moderní knihy.	7
je zastaralá.	7
nerad(a) čtu.	6

knihy tohoto období nejsou můj oblíbený žánr.	6
ji nerozumím.	4
nemá poutavý děj.	4
je někdy až přehnaně vlastenecká – to je otravné.	4
všechna díla jsou na stejné téma.	3
není nadčasová.	3
je zbytečně složitá.	2
nemám rád(a) literaturu.	2

Následující odpovědi se objevily pouze jednou:

NE, nemám literaturu NO rád/a, protože ...

„mě česká díla příliš nezajímají.“

„mi tahle díla přijdou z dnešního pohledu vcelku nezajímavá, ale chápu, že je to významná část našich dějin, na kterou by se nemělo zapomínat, a každý by měl o tom něco vědět.“

„se mi moc nelíbí jazyk některých autorů.“

„děje jsou o ničem (kromě Kytice, ta je super).“

„se díky ní u nás dostatečně neprojevil romantismus.“

„u ní usínám.“

V odpovědích s negativní konotací se potvrzují předpokládaná úskalí, která literatura NO pro současné studenty může skýtat. Jedenáct procent ze všech dotazovaných studentů na SŠ ji považuje za nezajímavou a šest procent za nudnou. Studenti se shodli také na složitosti jazyka a pět procent upozorňuje na nekvalitní výuku. V několika variantách se opakovala myšlenka, že se studenti obecně literatuře nestrání zcela, pouze žánr NO je nezaujal.

3. Uveďte knihy z období NO, které jste četli. Napište, zda se vám líbily a proč.

Tabulka 15: Studenti, které studenti četli.

knihy, které žáci četli	počet odpovědí
Kytice	48
Máj	39
Babička	36
Žádné	21
Tyrolské elegie	19
Strakonický dudák	10
Divá Bára	7
Král Lávra	6

Kytice od Karla Jaromíra Erbena je dle odpovědí nejčtenější knihou studentů na SŠ, uvedlo ji dvacet devět procent dotazovaných. Poznámky doprovázející knihu byly následující:

„*Knihy se mi líbila.*“ – dvacet devět shodných odpovědí

„*Také filmová verze je dobrá.*“ – patnáct shodných odpovědí

„*Zajímavý námět.*“ – jedenáct shodných odpovědí

„*Velmi se mi líbila.*“ – devět shodných odpovědí

„*Dobře se čte.*“ – pět shodných odpovědí

„*Příběhy jsou dobře krátké.*“ – pět shodných odpovědí

„*Poezie se mi moc nelíbí, ale tohle se čte dobře.*“ – čtyři shodné odpovědi

„*Je tajemná.*“ – tři shodné odpovědi

„*Nelíbila se mi.*“ – dvě shodné odpovědi

„*Srozumitelná a poutavá.*“

„*Balady jsou krátké a poměrně různorodé, takže se dobře a rychle čtou.*“

„*Baví mě hlavně ty morbidní scény.*“

„*Poutavé příběhy, napínavé děje, nečekaná rozuzlení.*“

„*Je strašidelná a zároveň romantická.*“

„*Má v sobě cosi, co lidi straší a přitahuje.*“

„*Patří mezi mé neoblíbenější knihy.*“

„*Je to snad jediná poezie, co mě baví.*“

„*Spousta cizích slov.*“

„*Příběhy jsou na můj vkus moc krátké.*“

„*Kytice je dobrý, ale už moc ohraná, mluvíme o ní pořád.*“

Druhá dle dotazníkového šetření nejčtenější kniha NO na středních školách, kterou četlo dvacet čtyři procent studentů, je **Máj od Karla Hynka Máchy**. Oproti Kytici, o níž se většina respondentů vyjádřila kladně, se Máj dočkal mnohem kontroverznějšího přijetí.

„*Kniha se mi líbila.*“ – sedmnáct shodných odpovědí

„*Kniha se mi nelíbila.*“ – patnáct shodných odpovědí

„*Je těžké příběh pochopit.*“ – šest shodných odpovědí

„*Kniha je moc složitá.*“ – čtyři shodné odpovědi

„*Ujde.*“ – čtyři shodné odpovědi

„*Kniha je nudná.*“ – čtyři shodné odpovědi

„*Líbí se mi, protože je romantická.*“ – tři shodné odpovědi

„*Příliš málo děje.*“ – dvě shodné odpovědi

„*Děj se z básně těžko poznává.*“

„*Kniha je nepřehledná.*“

„*Kniha je hrozná, ale kupodivu mě zaujalo filmové zpracování – nebylo by od věci ho pouštět.*“

„*Hezky napsané, ale některé pasáže jsou moc dlouhé.*“

„*Poutavý příběh.*“

„*Některé části se mi líbily, jinak je to nuda. Zbytečně tragické.*“

„*Po deseti stránkách knihy jsem nevěděla, o čem čtu.*“

„*Precizní kniha, skvěle propracovaná.*“

„*Moc se mi líbí, četla jsem ho vícekrát. Jenom první zpěv mě nebaví.*“

Babičku od Boženy Němcové četla dvacet dvě procenta všech dotazovaných. Hodnocení studentů byla rozmanitá a velmi rozporuplná:

„*Kniha se mi nelíbila.*“ – sedmnáct shodných odpovědí

„*Příliš dlouhé popisné pasáže.*“ – třináct shodných odpovědí

„*Kniha se mi líbila.*“ – devět shodných odpovědí

„*Nedostatek děje.*“ – osm shodných odpovědí

„*Celkem ušla.*“ – šest shodných odpovědí

„*Velmi se mi líbila.*“ – šest shodných odpovědí

„*Příliš zastaralý jazyk.*“ – šest shodných odpovědí

„*Nezajímavé.*“ – čtyři shodné odpovědi

„*Tato knížka je naprosto o ničem.*“ – čtyři shodné odpovědi

„*Jednotvárné, nudné.*“ – čtyři shodné odpovědi

„*Četla jsem ji jen z nutnosti, ale vůbec se mi nelíbila.*“

„*Absolutně se mi nelíbila!*“

„*Číst Němcovou a Tyla je utrpení.*“

„*Popisuje hezké prostředí, přírodu, rodinné vztahy, líbila se mi.*“

„*Je to hezký příběh o obyčejném životě.*“

„*Líbila se mi, protože z ní plynulo ponaučení.*“

Tyrolské elegie od Karla Havlíčka Borovského četlo dvanáct procent dotazovaných studentů. Oproti výše zmíněným knihám nejsou Tyrolské elegie ani jednou hodnoceny negativně:

„*Text se dobře čte.*“ – šestnáct shodných odpovědí

„*Báseň se mi líbila.*“ – dvanáct shodných odpovědí

„*Je to vtipné.*“ – šest shodných odpovědí

„*Krátké a výstižné.*“ – pět shodných odpovědí

„*Trefné a poutavě napsané.*“ – dvě shodné odpovědi

„*Hezký hravý jazyk.*“ – dvě shodné odpovědi

„*Jediná knížka NO, která se mi líbí. Stručné, výstižné – mnohdy se člověk musí pousmát.*“

„*Libila se mi výstižně a vtipně pojatá kritika tehdejší doby.*“

„*Mám ráda všechno od Borovského, protože je to velmi vtipné a výstižné.*“

Šest procent z dotazovaných studentů četlo **Strakonického dudáka aneb Hody divých žen**, jak zní celé jméno divadelní hry **od Josefa Kajetána Tyla**. Hodnotící komentáře byly následující:

„*Kniha se mi líbila.*“ – šest shodných odpovědí

„*Kniha se mi nelíbila.*“ – dvě shodné odpovědi

„*Zábavná kniha nabitá dějem.*“

„*Poutavý děj.*“

„*Je jednoduché knize rozumět.*“

Povídku **Divá Bára od Boženy Němcové** uvedla čtyři procenta studentů. Všechna hodnocení byla kladná:

„*Povídka se mi líbila.*“ – čtyři shodné odpovědi

„*Libila se mi, protože má krátký děj a hezky se čte.*“

„*Krásný příběh.*“

O jednoho studenta méně zmínilo báseň **Král Lávra od Karla Havlíčka Borovského**, která byla kromě jedné výtky také hodnocena pouze kladně:

„*Báseň se mi líbila.*“ – čtyři shodné odpovědi

„*Krátká a čtivá.*“ – dvě shodné odpovědi

„*Špatně se čte, je v ní hodně cizích slov.*“

Kromě těchto děl zmíněných v tabulce uvedli studenti už pouze jednotlivě díla následující:

Ohlasy písní ruských, Ohlasy písní Českých, Mária, Křivoklát, Křest svatého Vladimíra, Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka - „*Líbila se mi, protože zde zazněla naše hymna.*“, V zámku a podzámčí – „*Dobře se to četlo, zajímavý děj.*“, Noc na Karlštejně – „*Moc pěkné, vtipné. Líbila se mi i kniha, i film.*“

4. Co by bylo podle vašeho názoru potřeba doplnit do výuky, aby pro vás byla literatura a doba NO zajímavá? (můžete označit více možností)

Tabulka 15: Návrhy studentů středních škol na oživení NO

návrhy	počet žáků
Uvádět zajímavosti a „perličky“.	92
Seznámit se s dramatickou, filmovou nebo hudební podobou některých textů.	71
Porovnávat film s knihou.	64
Zajímavější podání látky.	61

Navštívit rodiště významných osobností NO, dějiště románů apod.	51
Převést knihy do současné češtiny.	51
Upravit příběh (např. zkrátit, zestručnit, vygradovat).	31
Doplnit ilustrace.	31
Převést dílo do formy komiksu.	25
Porovnávat text z doby NO se současným textem stejného žánru.	25
Namluvená verze knihy.	19
Použít poutavější obal knihy.	13

Jednoznačně největšího ohlasu se dostalo motivaci v podobě uvádění zajímavostí a „perliček“ ve výuce, které vyzdvihlo padesát šest procent respondentů. Naopak nejmenší zájem studenti jeví o úpravu obalu knihy, tu by doporučilo pouze osm procent z nich.

5. Doporučili byste nějakou jinou aktualizaci dalšího? Prosím doplňte.

Studenti na SŠ byly v tomto ohledu mnohoznačně plodnější než žáci na ZŠ, z jejich odpovědí se utvořila celá sbírka nápadů.

Devět z nich shodně poznamenalo, že „*ve finále stejně záleží na učiteli – někteří i nudnou tematiku dokážou podat zábavně*“.

Čtyři respondenti znovu upozornili na důležitost zmiňování „*perliček, díky kterým se spousta věcí pamatuje mnohem lépe*“.

A tři by chtěli „*občas hrát scénky z knih*“.

Další odpovědi se už objevily pouze jednotlivě:

„*Zkusit si roli pedagoga.*“

„*Křížovky a různé doplňovačky.*“

„*Společné recitování básní o hodině a následný rozbor textu.*“

„*Zpracovat text nebo život autora jako kreslený seriál.*“

„*Otevřeně debatovat o tématech.*“

„*Pouštět více filmů.*“

„*Zajímavá prezentace.*“

„*Více exkurzí na místa spojená s NO.*“

„*Zfilmovaný dokument.*“

„*Pozvat do hodiny osobu, která se na příběhu přímo podílela, zažila tuto dobu nebo alespoň někoho, kdo o knize mluvil z praxe a dokázal by nám ji lépe představit.*“

„*Alternativní vyučování (učitel je pořád jako z dob Marie Terezie).*“

Studenti se v odpovědích ukázali jako velmi kreativní, sami byli schopni vymyslet nové originální návrhy, které by stály za zvážení pro realizaci ve výuce. Rádi by se více aktivně zapojili do výuky, ať už v debatách, kde mohou otevřeně diskutovat a projevit svůj názor, nebo svou svébytnost předvést při recitaci, hraní scének a dokonce se objevil návrh na vyzkoušení si role učitele.

Studenti na SŠ jsou v období intenzivního dospívání, hledání způsobů vymezení se vůči okolnímu světu, hledají sebe sama a mají silnou potřebu seberealizace. Je důležité, aby učitel tyto jejich pochody a potřeby znal a zohledňoval. Hodiny by měl připravovat tak, aby poskytovaly dostatek prostoru pro projevení osobností studentů, aby usměrňoval jejich rozvoj a pomohl jim v hledání vhodných vzorů.

6. Které autory máte rádi? (Případně doplňte jiné.)

Tabulka 16: Oblíbenost autorů NO

jméno autora	počet žáků
Karel Jaromír Erben	88
Karel Hynek Mácha	70
Božena Němcová	61
Karel Havlíček Borovský	38
Josef Kajetán Tyl	24

Nejpreferovanějším autorem z výběru je dle odpovědí studentů Karel Jaromír Erben, který si získal oblibu u padesáti tří procent studentů. Lze se domnívat, že za první umístění vděčí svému nejznámějšímu dílu, Kytici z pověstí národních, jíž bývá ve výuce věnováno hodně prostoru, učitelé s ní rádi pracují a je oblíbená také u studentů.

Oproti tomu Josef Kajetán Tyl je populární pouze pro patnáct procent respondentů. Jak již víme z předešlých odpovědí, studenti nemají v oblibě především jeho vlastenecky zaměřené hry, které považují za přemrštěné.

Žádné z dalších poznamenaných jmen, nebylo relevantní, ale pro zajímavost jejich výčet uvedeme: *J. K. Rowling, Remarque, Andrzej Sapkowski, Harry Potter.*

3.2.2 Vyhodnocení odpovědí učitelů na SŠ

Od učitelů na středních školách bylo celkem vyhodnoceno šestnáct dotazníků.

Rozbor jednotlivých otázek položených v dotazníku:

1. Jaký máte osobní vztah k literatuře a době Národního obrození?

Tato otázka v dotazníku nabízela tři možnosti odpovědi.

Tabulka 17: Osobní vztah učitelů k NO

možnosti odpovědi	<i>Mám je rád/a.</i>	<i>Spíše mě nebaví.</i>	<i>Nemám je rád/a.</i>
počet učitelů	5	9	2

Odpovědi korespondují s hypotézou, podle které minimálně polovina učitelů NO v oblibě nemá.

2. Učíte téma NO rád(a)? Proč?

Na tuto otázku bohužel neodpověděli všichni respondenti, takže z možných šestnácti odpovědí lze vyhodnotit pouze dvanáct. Ty je možno roztrždit do třech kategorií:

Ano, učím téma NO rád(a). – pět shodných odpovědí

Spíše ano. – tři shodné odpovědi

Spíše ne. – čtyři shodné odpovědi

Většina vyučujících se ve svých komentářích shodla na tom, že NO je zajímavé období, ale ve škole patří k méně oblíbeným kapitolám. Dva učitelé uvedli, že jsou hrdí na to, že jsou Češi. Jeden se označil přímo za vlastence.

„Já jsem hrdá na to, že jsem Čech, současní studenti to mají odlišné – oni nejsou hrdí na to, že jsou Češi.“

Vyvstává zde otázka s Národním obrozením velmi úzce spojená, otázka vlastenectví, češství. Co to vlastně znamená být hrdým na to, že jsem Čech? Kde se v člověku tato hrdost bere? Jak je možné, že někdo se jako vlastenec cítí a jiný ne?

Je na každém vyučujícím, aby se nad tímto rozsáhlým avšak velmi důležitým tématem pečlivě zamyslel, neboť pojem vlastenectví je dnešním žákům a studentům nic neříkající, je pro ně pouze abstraktním slovem spojeným např. právě s Národním obrozením, čili něčím z jejich pohledu velmi vzdáleným a neživotným. Přesto, nebo právě proto, leží na učiteli výzva, aby se pokusil jim tento pojem přiblížit a zosobnit. Ať už formou her, diskusí, zajímavých příkladů nebo jinými způsoby.

Neodmyslitelně se zde prolíná subjektivní přístup každého učitele spojený s jeho osobními zkušenostmi. „*Samotnou mě NO bavilo, proto jej i ráda učím.*“

Ve dvou odpovědích je navrhováno propojení NO s dalšími předměty, práce s mezipředmětovými vztahy. Ta je, jak již bylo zmíněno, pro komplexnější představu o tématu, pospojování dat, osob a událostí, ale i místních souvislostí apod. velice důležitá a přínosná.

Dva respondenti odkazovali na konkrétní autory a díla, která v hodinách rádi vykládají: „*Mám ráda dílo K. H. Borovského, s ukázkami se dá dobře pracovat. Tyrolské elegie čteme celé. Pracujeme s celou Kyticí – studenti ji dobře znají a mají ji rádi.*“

V jednom případě si vyučující stěžoval na nezajímavost literárních ukázek. Zde je nutné připomenout, že v současné době záleží na každém vyučujícím, které ukázky si pro výuku zvolí. Nespokojenost s ukázkami je tedy pouze ukazatelem nedostatečné přípravy.

Poslední komentář poukazyval na nutnost postavit výuku na zajímavých podtématech, méně podstatné informace pouze zmínit a nezahlcovat studenty podrobnostmi. Podle Vališové a Kasíkové tvoří výběr základního učiva důležitou *etapu didaktické analýzy tematického celku. Význam má v tomto procesu věcný obsah didaktického systému, který se omezuje právě na nezbytná fakta, jevy, události, o nichž si mají studenti vytvořit odpovídající představy a které si mají osvojit v rovině pojmové jako poznatky, tedy jako strukturovaný systém pojmů.*²⁰

²⁰VALIŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana, a kol. *Pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 404 s. ISBN 978-80-247-1734-0. S. 131.

3. Jak hodnotíte zájem studentů o téma NO?

Tabulka 18: Zájem studentů o téma NO

nabízené možnosti	počet označení
Záleží na třídě – někde je zájem vyšší/nížší.	10
Většinu žáků tato látka nebaví.	6
Zhruba pro polovinu žáků je látka zajímavá.	0
Většina žáků projevuje o látku zájem.	0

Šedesát tři procenta respondentů se shodla, že zájem studentů se liší podle třídy. Devatenáct procent však v doplňujících poznámkách zdůraznilo, že zájem studentů z větší části závisí na podání učitele než na obsahu.

Třicet osm procent dotazovaných učitelů potvrdilo hypotézu, že pro většinu studentů není látka NO zajímavá.

Protože je pro studenty Národní obrození neosobní, dochází k tomu, že: „*se snaží drtit autory a díla, což jim dělá problém a plete se jim to. Také se jim pletou osobnosti, nepoznávají je.*“ Vyučující dále zdůrazňuje, že jde především o důležitost pochopení celkové myšlenky, než o *přesnou znalost děl a jejich dlouhých názvů.*

„*Studentům chybí nadhled nad tématem.*“ To souvisí s výše zmiňovaným memorováním pojmů, které studenti nemají nijak logicky provázané.

Jeden z komentářů se dotýká aktuálního problému čtení studentů. Většina z nich nerada čte. Často nečtou vůbec, nebo se zaměřují pouze na vybraný druh literatury, který je pro ně zábavný a zajímavý. „*Studenti bohužel moc nečtou. Pokud jsou ale ve třídě čtenáři, o NO je zájem větší.*“

Dvě odpovědi vyzdvihovaly kreativní přístup při výuce: „*Myslím si, že samotné téma se studentů dotýká, když není probíráno tradičním „encyklopedickým“ způsobem.*

*Je potřeba vyzdvihnout důležitost období, jeho podstatu a jeho vztah k současnosti.“,
„Téma probíráme netradičním způsobem – dramatizace, prezentace, film. Žáky to často
více zaujme.“*

4. Myslíte si, že literatura a kulturní souvislosti NO mají dnešním studentům co říct?

Jednoznačně kladnou odpověď uvedlo osm respondentů, tedy padesát procent. Dva vyučující odpověděli záporně. V osmi případech byly uvedeny podrobnější komentáře:

„Určitě ano, avšak někteří (možná většina) o toto téma zájem moc nejeví.“

„Kdyby byl zájem ze strany studentů o toto téma (mám pocit, že někdy není), tak určitě ano – uvědomovat si rysy české povahy, být hrdý na to, že jsem Čech – to je aktuální i dnes.“

„Myslím, že ano, ale většina z nich není ochotná se nad tím zamýšlet.“

„Individuálně – záleží na přístupu studentů.“

„Snad některým ano, ale většině je to příliš vzdálené.“

„Určitě by to tak být mělo. Ale je fakt, že pro mnoho studentů toto téma moc atraktivní není.“

„Mnohým bohužel ne, ale je nutné základní informace podat.“

„Spíše ne. Obávám se, že dnešní generace je myšlenkově úplně jinde.“

Ze shromážděných dat vyplývá, že většina učitelů uznává aktuálnost NO, nicméně se také téměř všichni shodují na nezájmu studentů o toto téma.

5. Co by bylo podle vašeho názoru potřeba doplnit do výuky, aby pro vás byla literatura a doba NO zajímavá? (můžete označit více možností)

Tabulka 19: Návrhy učitelů středních škol na oživení NO

Návrhy	počet učitelů
Seznámit se s dramatickou, filmovou nebo hudební podobou některých textů.	14
Uvádět zajímavosti a „perličky“.	13
Porovnávat film s knihou.	7
Zajímavější podání látky.	7
Porovnávat text z doby NO se současným textem stejného žánru.	7
Navštívit rodiště významných osobností NO, dějiště románů apod.	6
Namluvená verze knihy.	4
Převést dílo do formy komiksu.	3
Upravit příběh (např. zkrátit, zestručnit, vygradovat).	3
Převést knihy do současné češtiny.	2
Doplnit ilustrace.	0
Použít poutavější obal knihy.	0

Osmdesát osm procent respondentů uvedlo jako hlavní motivační zdroj studentů práci s dramatickou, filmovou nebo hudební podobou textů. Osmdesát jedno procento shledává jako podstatné oživit výuku uváděním zajímavostí a „perliček“. Žádný vyučující by se nezabýval doplněním ilustrací nebo poutavostí obalu. Naopak čtyři z nich doplnili své vlastní návrhy na zpestření a přiblížení výuky NO.

Tři odpovědi shodně doporučovaly provázání historických souvislostí se současnou dobou a využívání historických pramenů. Dále se objevil návrh na promítání portrétů jednotlivých autorů a osobností (např. na bankovkách). Tento způsob doplnění výuky je pro studenty velmi přínosný, neboť spojuje jméno s osobnostními rysy odrážejícími se ve výrazu zobrazovaného a každá jednotlivá osoba tak pro studenty ožívá. Stane se pro ně známou, lépe si ji pamatují a také jsou ji schopni poznat, vidí-li posléze její vyobrazení. Za tímto účelem lze připravovat různé typy her a tvůrčích aktivit, které jsou pro zábavnou a úspěšnou výuku nezbytné. Tvořivé vyučování by mělo být cílem každého učitele, neboť u studentů *rozvíjí schopnosti tvořivého myšlení, motivaci k tvořivé činnosti a k učení se, imaginaci a fantazii, zájmy o tvořivé aktivity, tvořivé dovednosti a poskytuje studentům možnost prožívat pocity sebeuspokojení, seberealizace a sociálního ocenění vlastní tvořivé produkce.*²¹

S tím souvisí další poznámka uvedená v dotazníku vytykající, že by učitel neměl lpět na výčtech autorů a jejich děl, ale měl by studenty především naučit přemýšlet. Jako jeden z návrhů kreativního přístupu k práci s látkou NO bylo *„hledání rysů češství tehdejší doby a jejich porovnávání s rysy současnými – formou textů“*.

Z oživení, která učitelé při své výuce využívají, uváděli tato:

„Uvádím studentům zajímavosti a perličky.“ – sedm shodných odpovědí

„Porovnáváme film s knihou.“ – pět shodných odpovědí

„Pouštíme si filmové ukázky.“ – pět shodných odpovědí

„Práce s komiksem.“ – dvě shodné odpovědi

²¹LOKŠOVÁ, I., LOKŠA, J. *Tvořivé vyučování*. Praha: Grada, 2003. 80-247-0374-2. S. 9.

„Snažím se využívat co nejvíce materiálů, do hodin nosím dobové noviny, vytištěné plakáty, staré vazby knih, promítáme si ukázky.“

„Čteme si úryvky z dobových dopisů.“

„Připravuji kvízy – studenti je mají rádi.“

3.3 Porovnání odpovědí na základních a středních školách

3.3.1 Porovnání odpovědí shromážděných od žáků na ZŠ a studentů na SŠ

Na úvod je potřeba zdůraznit, že žáci na ZŠ se látce NO nevěnují zdaleka do takové míry jako studenti na SŠ, tudíž i jejich znalosti a rozhled, dále související také s věkem a schopnostmi, nemohou být zcela objektivně srovnávány. Porovnání výsledků je tedy pouze zběžné a je třeba mít tato fakta na paměti.

Rozbor jednotlivých otázek položených v dotazníku:

1. Co se vám vybaví, když se řekne Národní obrození?

Žáci na základních školách mají NO nejvíce spojené s **Boženou Němcovou**, již uvedlo dvacet jedno procento respondentů.

Na středních školách studenti nejfrekventovaněji uváděli **Karla Hynka Máchu**, jež zmínilo třináct procent z nich. Božena Němcová se umístila až na třetím místě s jedenácti procenty.

Na středních školách dále studenti kladli velký důraz na obecný vlastenecký význam NO spojený s národním uvědoměním, kdežto žáci na ZŠ věnovali pozornost především jednotlivým autorům.

2. Máte rádi literaturu NO?

Tabulka 20: Oblíbenost literatury NO

odpověď	Odpovědi žáků na ZŠ v procentech	Odpovědi studentů na SŠ v procentech
ANO	43%	44%
NE	57%	38%*
NEVÍM	0%	7%

Z výsledků uvedených v tabulce je patrné, že žáci na ZŠ i studenti na SŠ mají literaturu NO v oblíbě v téměř shodném počtu.

*Další informace k porovnání jsou však již lehce zavádějící, neboť třináct procent středoškolských studentů neodpovědělo vůbec.

3. Uved'te knihy z období NO, které jste četli. Napište, zda se vám líbily a proč.

Žáci na ZŠ i studenti na SŠ na první čtyři příčky v tabulce uvedli stejná tituly, pouze v jiném pořadí, které je zde nastíněné počtem odpovědí v procentech.

Tabulka 21: Knihy, které žáci a studenti četli

knihy	Odpovědi žáků na ZŠ v procentech	Odpovědi studentů na SŠ v procentech
Žádné jsem nečetl (a)	26%	13%
Babička	25%	22%
Máj	22%	24%
Kytice	19%	29%

Detailní a přesné srovnání hodnocení titulů u žáků a studentů není dost dobře možné, neboť odpovědi byly často opisné a nejednoznačné. Nabízíme tedy obecné zhodnocení.

U knihy **Babička od Boženy Němcové** lze pozorovat největší rozpor v čtenářském hodnocení žáků na ZŠ a studentů na SŠ. Většina žáků tento text hodnotila kladně, specifické výtky byly minimální. Ovšem středoškolští studenti knihu ve většině případů odsoudili někdy ostrou kritikou. Lze se domnívat, že díky pohádkovému vyprávěcímu tónu a popisům dětství tráveného v přítomnosti babičky, jež v díle vystupuje jako autorita, je text mladšímu čtenářstvu bližší a přesně pro ty samé důvody mládeži vzdálenější.

Téměř všichni žáci základních škol, kteří se ke čtení **Máje od Karla Hynka Máchy** vyjádřili, jej doprovodili kladnými komentáři. Naopak více než polovina studentů středních škol knihu hodnotila negativně. Vytýkali jí především složitost příběhu, který lze podle nich stěží pochopit. Je s podivem, že si na obtížnost textu stěžují starší čtenáři, nicméně je to pravděpodobně proto, že ho, jistě také ve výuce, více rozebírají a přemýšlí nad ním.

U **Kytice od Karla Jaromíra Erbena** se žáci i studenti shodli na její velké oblíbenosti.

4. Co by bylo podle vašeho názoru potřeba doplnit do výuky, aby pro vás byla literatura a doba NO zajímavá?

Zde se žáci na ZŠ i studenti na SŠ jednoznačně shodli v prvních dvou bodech.

Pro obě skupiny dotazovaných je do výuky jako nejlepší motivace třeba doplnit **uvádění zajímavostí a „perliček“**. Tento typ zpestření by přivítala čtyřicet dvě procenta žáků na ZŠ a dokonce padesát šest procent studentů na SŠ.

Jako druhý nejoblíbenější způsob oživení výuky respondenti shodně uvedli **seznámení se s dramatickou, filmovou a hudební podobou textů**. Tuto možnost označilo třicet sedm procent žáků a čtyřicet tři procenta studentů.

5. Které autory máte rádi?

Tabulka 22: Oblíbenost autorů NO

autoři	Odpovědi žáků na ZŠ v procentech	Odpovědi studentů na SŠ v procentech
Božena Němcová	50%	37%
Karel Jaromír Erben	47%	53%
Karel Hynek Mácha	45%	42%
Karel Havlíček Borovský	16%	23%
Josef Kajetán Tyl	11%	15%

V oblíbenosti autorů se žáci i studenti značně shodli. K jediné, zato velmi výrazné, odlišnosti došlo u vnímání Boženy Němcové, jež je pro dotazované žáky na základních školách nejoblíbenější spisovatelkou NO, avšak u respondentů ze středních škol se umístila až na třetím místě. Pro studenty je nejoblíbenějším autorem Karel Jaromír Erben.

3.3.2 Porovnání odpovědí shromážděných od učitelů na ZŠ a SŠ

Rozbor jednotlivých otázek položených v dotazníku:

1. Jaký máte osobní vztah k literatuře a době Národního obrození?

Tabulka 23: Osobní vztah učitelů k NO

	<i>Mám je rád/a.</i>	<i>Spíše mě nebaví.</i>	<i>Nemám je rád/a.</i>
počet učitelů na ZŠ v procentech	77%	23%	0%
počet učitelů na SŠ v procentech	31%	56%	13%

Z porovnání jasně vyplývá, že učitelé na základních školách mají téma NO mnohem více v oblibě. Nicméně je třeba si uvědomit, že ho vyučují v daleko užším rozsahu a do menších detailů než učitelé na školách středních.

2. Učíte téma NO rád(a)? Proč?

V oblíbenosti výkladu této látky se obě skupiny učitelů relativně shodují - zhruba polovina vyučujících shledává ve výuce NO zalíbení. V dalších komentářích jak středoškolské učitelé, tak pedagogové ze základních škol zdůrazňují důležitost NO, ale zároveň upozorňují na nezájem žáků a studentů, na jejich odcizení od tématu.

3. Jak hodnotíte zájem žáků a studentů o téma NO?

Tabulka 24: Zájem žáků a studentů o NO

nabízené možnosti	počet odpovědí učitelů na ZŠ v procentech	počet odpovědí učitelů na SŠ v procentech
Záleží na třídě – někde je zájem vyšší/nížší.	54%	63%
Většinu žáků tato látka nebaví.	31%	37%
Zhruba pro polovinu žáků je látka zajímavá.	0%	0%
Většina žáků projevuje o látku zájem.	15%	0%

Také v tomto bodě se učitelé relativně shodují. Ovšem vyučující na SŠ jsou, i co se dalších komentářů týče, skeptičtější. Uvádějí, že téma NO velkou část studentů nezajímá, je jim vzdálené a nicneříkající.

Obě skupiny respondentů zmiňují problém nechuti k četbě žáků a studentů, který výklad komplikuje.

4. Myslíte si, že literatura a kulturní souvislosti NO mají dnešním studentům co říct?

Učitelé na základních školách oproti svým středoškolským kolegům opověděli jednohlasně kladně. Pedagogové na středních školách se na kladné reakci shodli pouze v padesáti procentech, ostatní vyjadřovali pochybnosti a několik z nich se vyjádřilo záporně. Zmiňovali, že by téma ke studentům promlouvat mělo, nicméně přiznávali, že ve většině případů tomu tak není.

5. Co by bylo podle vašeho názoru potřeba doplnit do výuky, aby pro vás byla literatura a doba **NO** zajímavá?

Stejně jako se shodli žáci na ZŠ a studenti na SŠ na dvou nejdůležitějších bodech, protnul se zde i odpovědi učitelů. Zajímavé je, že se jejich návrhy shodují s návrhy žáků a studentů. Jak vyučující, tak jejich svěřenci tedy vnímají jako nejpřínosnější stejné prostředky motivace.

Obě učitelské skupiny se tedy na výběru aktivit shodly, nicméně v opačném pořadí.

Uvádění zajímavostí a „perliček“ najdeme u učitelů na základních školách s osmdesáti pěti procenty stejných odpovědí na prvním místě. U pedagogů ze středních škol se s osmdesáti jedním procentem odpovědí posunulo na místo druhé.

Středoškolští učitelé vyzdvihli jako nejdůležitější oživení výuky **seznámení se s dramatickou, filmovou a hudební podobou textů**, když tuto možnost označilo osmdesát osm procent z nich. Učitelé na základních školách uvedli tuto možnost na místo druhé, zvolilo ji sedmdesát sedm procent z dotazovaných.

4 Návrhy výukových hodin

Na základě shromážděných informací z dotazníkového šetření byly vyhodnoceny didaktické postupy vhodné pro přípravu výuky NO na základních a středních školách. S využitím těchto poznatků byly sestaveny praktické návrhy výukových hodin k některým vyučovacím tématům. Kromě běžné výuky rozvržené do čtyřiceti pěti minut návrhy obsahují jeden projekt plánovaný na sto patnáct minut, doplněný školním výletem.

Návrhy byly rozděleny do dvou kategorií na výukové návrhy pro základní školy a školy střední.

K některým plánům je na CD přiložena prezentace, na niž je v textu odkazováno.

4.1 Návrhy výukových hodin pro žáky na základních školách

4.1.1 Návrh vyučovací hodiny č. 1 – Josef Kajetán Tyl

Téma: Josef Kajetán Tyl

Výchovný cíl: Žáci se zamýšlí nad významem národní hymny a přemýšlí nad pojmem vlastenectví.

Vzdělávací cíl: Žáci jsou schopni uvést fakta o životě J. K. Tyla a některá jeho díla. Znají autory národní hymny.

Motivace: obrázky v prezentaci, tvořivá hra

Mezipředmětové vztahy: dějepis, občanská výchova, hudební výchova

Pomůcky: prezentace

Časové rozvržení: 45 minut

1. Josef Kajetán Tyl/ fotografie viz PREZENTACE s. 2

*„Kdo nemá peněz
je chud,
kdo nemá druha
je chudší,
kdo nemá srdce
je nejchudší.“*

- zamyšlení se nad Tylovým citátem – učitel se ptá: „*Jak Tylův výrok chápete? Jak byste jej vyjádřili vlastními slovy? Myslíte, že je tento citát aktuální i dnes?*“

5 min.

Josef Kajetán Tyl

- * 1808 Kutná Hora – 1856 Plzeň
- český dramatik, novinář a spisovatel
- jeho otec vojenský hudebník, později krejčí - matka dcera mlynáře
- vystudoval gymnázium, filozofickou fakultu nedokončil – odchází ke kočovné divadelní společnosti
- na čas se usadil a pracoval jako účetní
- podivný manželský trojúhelník:
 - Tyl se oženil s herečkou a zpěvačkou Magdalenou Forchheimovou, se kterou čekal dítě. Dítě se ale narodilo mrtvé a Magdalena již po tomto těžkém porodu další děti mít nemohla.
 - Tyl poměr s Magdaleninou mladší sestrou Annou (spolu sedm dětí, které vychovávala manželka Magdalena.)
- Po nějaké době opět odchází ke kočovné společnosti.
- S velkými dluhy těžce nemocen v bídě umírá.

Aktivita

- Žurnalista (stojí u vzniku Květů, vydává časopisy Vlastimil, Pražský Posel; přispívá do mnoha dalších)
- Politická aktivita (účastní se Slovanského sjezdu)

- Schopný organizátor (pořádá různé plesy, zakládá ochotnické divadelní společnosti)
- Divadelník (zajímá se o vše kolem divadla, které je jeho vášní; jeden ze zakladatelů českého moderního divadla- *po Tylovi pojmenováno např. dovedlo v Plzni*) / *fotografie viz PREZENTACE s. 3*

Próza / viz PREZENTACE s. 4

- **Poslední Čech** (román z šlechtického prostředí, generační problém otec - syn)
- **Dekret Kutnohorský** (historická novela z doby vlády Václava IV. popisuje boj Čechů s cizozemci o pražskou univerzitu. Napsáním této povídky si Tyl kladl za cíl sjednotit Čechy.)
- **Rozina Ruthardova** (další historický příběh z rodného města)

Divadelní hry / viz PREZENTACE s. 5

- **Fidlovačka aneb žádný hněv a žádná rvačka** (hra se zpěvy o ševcovské slavnosti, jedna z písní se stala hymnou)

Video ukázka / viz PREZENTACE s. 5

10 min.

2. česká národní hymna - *Kde domov můj?* / viz PREZENTACE s. 8

- píseň slepého houslisty Mareše z divadelní hry *Fidlovačka aneb žádný hněv a žádná rvačka*
- hudba: **František Škroup**
- Žáci povstanou a společně s učitelem si hymnu zazpívají.
- „*Jaký má hymna pro národ význam?*“

4 min.

3. Tvořivá hra – vlastní hymna

- Žáci jsou rozděleni do skupin po pěti.
- Každá skupina má za úkol na stejnou melodii národní hymny vymyslet svůj vlastní text opěvující českou zemi – čím je podle nich krásná a dobrá, co na ní mají rádi oni.

20 min.

4. Prezentace žákovských výtvorů

- Každá skupina na závěr „svou hymnu“ ostatním zazpívá.

6 min.

4.1.2 Návrh vyučovací hodiny č. 2 – Božena Němcová

Téma: Božena Němcová

Výchovná cíl: Žáci se zamýšlí nad proměnou ideálu krásy od doby Národního obrození po současnost. Uvědomí si zavádějící prezentaci dokonalosti vzhledu.

Vzdělávací cíl: Žáci jsou schopni uvést fakta o životě Boženy Němcové.

Motivace: obrázky v prezentaci, hra, video, propojení s tématem aktuálním pro žáky

Mezipředmětové vztahy: občanská výchova, mediální výchova

Pomůcky: prezentace, internet

Časové rozvržení: 45 minut

1. Božena Němcová

* 1820 Vídeň - 1862 Praha

- o česká spisovatelka – autorka a sběratelka pohádek a pověstí, považována za zakladatelku novodobé české prózy

- Ve své době byla považována za velmi krásnou ženu. Co si o ní myslíte vy? Líbí se vám?

Učitel v prezentaci promítne žákům fotografii Boženy Němcové upravenou ve photoshopu tak, že vypadá krásnější / viz **PREZENTACE s. 2**

Potom učitel promítne další obrázek, kde je Němcová bez úprav. Zavede konverzaci na téma proměňujícího se ideálu krásy. Zdůrazňuje současný problém obálek časopisů, kde jsou modelky upraveny a vyretušovány v programu, takže žádná reálná dívka nemůže nikdy vypadat jako modelka na plakátu. Pustí video ukazující moc photoshopu. O problému se žáky rozvíjí diskusi. / **video viz PREZENTACE s. 5**

10 min.

2. Pokračování výkladu

- Jejích podobizen je celá řada - učitel promítne další / viz **PREZENTACE s. 6**
- A nalezneme ji také na jedné současné bankovce – na které?

viz PREZENTACE s. 7

- Božena Němcová byla rozená Barbora Novotná, později Barbora Panklová
- Příjmení Panklová získala, až když si její matku (služku) Terezii Novotnou v létě roku 1820 vzal Johann Pankl (kočí). Barboře bylo půl roku.
- V roce 1821 se Panklovi přestěhovali do Ratibořic, kam se za nimi v roce 1825 nakrátko přistěhovala i její 55letá babička – Marie Magdaléna Novotná, která malou Barunku velmi ovlivnila.
- Některé prameny tvrdí, že Božena Němcová byla nemanželskou dcerou kněžny Kateřiny Zaháňské nebo její sestry Dorotey (podoba, nevídaně vřelý vztah)
- Na zámku v Chvalkovicích - nedaleko Ratibořic – byla 3 roky vychovávána a vzdělávána (říkali jí Betty Panklová) Byla tam velká knihovna – zájem o knihy, avšak většina knih byla psána německy. / viz **PREZENTACE s. 8**
- Roku 1837 (v 17 letech) jí rodiče našli o 15 let staršího ženicha – Josefa Němce a ještě téhož roku se vzali. Josef Němec, jemuž porodila tři syny a dceru,

pracoval jako komisař finanční stráže (celník). Byl často služebně překládán a s ním se stěhovala i rodina.

- Božena Němcová prožila celý život v chudobě a často i o hladu. Korespondence ukazuje, že byla nucena opakovaně žádat o pomoc v českých vlasteneckých kruzích.
- Na stranu druhou – když jí Karolina Světlá, která ji obdivovala, darovala dost peněz, Němcová je hned utratila a rozdala – brzy opět neměla nic. Od té chvíle se s ní Světlá přestala stýkat.
- O to, že nebyla moc dobrá hospodyně, svědčí také fakt, že si její manžel napsal žádost o rozvod. Mimo jiné Boženu nařkl z nechuti k domácí práci a žádal, ať se živí sama. Vyhrožoval, že nebude přispívat na domácnost. Oficiálně se ale nerozvedli.
- Prostřednictvím manžela se sblíží s obrozeneckým hnutím (návštěvy ochotnického divadla, české noviny a knihy)
- Začíná psát česky – nejprve básně
- Působí jako národní buditelka, sbírá podklady o zvycích a kultuře venkova (Domažlice, Slovensko)
- Účast na pohřbu K. H. Borovského

15 min.

3. Pohádky

Nezachycuje pouze původní podobu, vnáší vlastní nápady a pohádky přepracovává.

- **Národní báchorky a pověsti**
- **Slovenské pohádky a pověsti**

4. Hádání pohádek/ viz *PREZENTACE s. 9 – 11*

- Učitel žákům promítne úryvky z nejznámějších pohádek Boženy Němcové. Mají uhodnout, o které se jedná. Poté následuje zápis pohádek do sešitu:

Nejznámější pohádky – Chytrá horákyně, Sedmero krkavců, Neohrožený Mikeš, O zakletém hadovi, Čert a Káča, O dvanácti měsíčkách, Jak se Honzík učil latinsky.

8 min.

5. Ukázka pohádky **Popelka**/ viz *PREZENTACE* s. 12

- Od Němcové je jiná verze, než jakou známe dnes. Dříve se pohádky nepsaly primárně pro děti.
- Učitel stručně vypráví děj pohádky až po místo ukázky. Tu si se žáky společně přečtou nahlas. Poté se vyučující ptá, jak si žáci myslí, že pohádka pokračuje dál. Nakonec jim prozradí správnou verzi podle Němcové.
- Za domácí úkol si má každý žák vybrat jednu známou pohádku v klasickém současném znění pro děti a má ji stručně přepsat tak, aby byla pro dospělé. Viz ukázka Popelky z hodiny.

12 min.

4.2 Návrhy výukových hodin pro studenty na středních školách

4.2.1 Návrh č. 1 – projekt: Po stopách Karoliny Světlé

Časové rozvržení: 135 minut + školní výlet

Výchovný cíl: Studenti se učí pracovat samostatně, připravovat se pečlivě na výuku, zamýšlejí se nad proměňující se rolí ženy ve společnosti, nad otázkou národní hrdosti, učí se pracovat společně pro tým, aby dohromady spojili výsledky svého úsilí ve viditelný výstup. Uvědomují si, že by měli poznávat blíže svůj rodný kraj a znát osobnosti, které jsou s ním určitým způsobem svázány.

Vzdělávací cíl: Studenti budou schopní o Karolině Světlé uvést nejen základní informace, ale také zajímavosti jak z jejího života a díla, tak z doby, v níž žila. Uvědomí

si souvislosti mezi literárním dílem a reálnými podklady, které spisovatele při tvorbě inspirují. Budou schopni geograficky určit původ inspirace Karoliny Světlé.

Motivace: prezentace vlastních fotografií učitele s jeho zaujatým vyprávěním vycházejícím z vlastní zkušenosti, práce s webovými stránkami Karoliny Světlé, čtení z jejího dobového rukopisu a následná diskuse. Ukázka textu z devatenáctého století převedená do moderní komiksové podoby, tvorba vlastního komiksu za účelem vydání celotřídní knihy a získání osobní kopie, návštěva Podještědí – putování po naučné stezce Karoliny Světlé.

Mezipředmětové vztahy: dějepis, zeměpis, občanská výchova, výtvarná výchova, dramatická výchova, mediální výchova

Pomůcky: prezentace, internet, prázdné papíry

Fáze projektu:

- 1.) Rozdělení studentů do skupin – zadání samostatného studia a čtení textu.
- 2.) Výklad o životě, díle a době Karoliny Světlé sestavený společně s doplněním informací od studentů, diskuse, prezentace webové stránky Karoliny Světlé.
- 3.) Diskuse o díle, které studenti přečetli, ukázka komiksu a jeho následná tvorba – skupinová práce.
- 4.) Navštívení Podještědí – putování po naučné stezce Karoliny Světlé, plnění úkolů.
- 5.) Prezentace knihy svázané ze studentských prací.

1.) Zadání projektu

Učitel již při výkladu počátků a celkového rozvrstvení Národního obrození záměrně zmíní Karolinu Světlou. Vysvětlí studentům zadání a princip celého projektu. Je třeba tak učinit dostatečně s předstihem, aby měli čas na přípravu.

Rozdělí studenty do skupin po pěti. Každá z nich dostane za úkol něco si o Karolině Světlé zjistit a přečíst její knihu Vesnický román. Učitel navrhne, že mohou číst knihu

ve skupině na pokračování s tím, že si text mezi sebe rozdělí na pět částí - po přečtení první části student vyloží obsah zbylým čtyřem, následně začne se čtením druhé části další student, který opět svůj díl ve skupině vyloží atd. Vyučující upozorní, že je podrobná znalost díla velmi důležitá, neboť budou studenti s textem pracovat a tvořit, neprozradí ještě konkrétně jak. Dále oznámí plánovaný výlet celé třídy. Opět ale neuvede, kam se pojedou, pouze zmíní, že do kraje, s nímž je autorka spojována. Zadá přesný termín, do kterého musí být kniha přečtena. V průběhu následujících dní učitel před hodinami zjišťuje, zda studenti už něco o Světlé vědí, zda už začali číst, případně je k aktivitě pobízí.

2.) Vyučovací hodina č. 1

V hodině, jejíž datum bylo dopředu avizováno, vyučující zahájí výklad o Karolině Světlé, přičemž informace zjišťuje od studentů, kteří by měli být sami připraveni. Ty potom doplňuje, případně opravuje a vyzdvihuje zásadní data, z nichž si studenti dělají zápis.

Výklad učitel prokládá svými vlastními fotografiemi a zároveň také pracuje s webovými stránkami <http://www.karolinasvetla.cz/>, které nabízejí celou řadu zajímavostí, od ukázky autorčina podpisu, přes raritní fotografie, malby, citáty, zajímavosti ze života spisovatelky, informace o zvycích a kultuře 19. století, až po současné aktuální kulturní akce spojené se Světlou (festival Karoliny Světlé, veřejná sbírka knih aj.).

Níže následuje návrh heslovité učební osnovy, kterou musí vyučující při výkladu rozvést a opatřit doplňujícími otázkami.

Karolina Světlá / fotografie viz PREZENTACE s. 2

*1830 Praha - † 1899 Praha – pochovaná na Olšanech/

fotografie viz PREZENTACE s. 3

- vl. jm. Johana Rottová
- spisovatelka, představitelka generace májovců
- je považována za zakladatelku českého vesnického románu
- vyrůstala v Praze v bohaté měšťanské rodině

- měla jednu sestru – Sofii Podlipskou (také spisovatelka)
 - německá výchova – silný vliv němčiny – v Praze byla němčina velmi populární, všichni vzdělanci mluvili německy
 - ke studiu měla domácího učitele – Petra Mužáka → provdala se za něho
 - Petr Mužák – vzdělaný – pěstoval v ní lásku ke všemu českému
 - brzy se zařadila do vlastenecké společnosti
 - poprvé publikovala v almanachu Máj povídku DVOJÍ PROBUZENÍ
 - mezi její přátele patřila např. Božena Němcová (její vzor)
 - vzor také francouzská spisovatelka George Sandová (*současnice – díla zaměřená na práva žen na vlastní citový život a také na vesnickou prózu, kterou idealizovala*)
 - zasloužila se o vznik Ženského výrobního spolku, ve kterém se snažila prosadit zvýšení sociální úrovně zaměstnaných žen
 - jejím dobrým přítelem byl známý spisovatel / **fotografie viz PREZENTACE s. 4**
→ *studenti zkouší osobnost poznat podle podobizny*
 - Jan Neruda
 - manželství nakonec nebylo šťastné
 - s Nerudou platonický milostný vztah – dopisovali si – manžel na to přišel - zakázal to, vyžádal si od Nerudy všechny dopisy Karoliny / **video ukázka viz PREZENTACE s. 4**
- povídky z konce 50. a počátku 60. let 19. stol. čerpají z prostředí pražské měšťanské a aristokratické společnosti (pobuřovalo ji mravní pokrytectví této společnosti, nesmyslná výchova dívek ...)
- PRVNÍ ČEŠKA, ČERNÝ PETŘÍČEK
- román z doby josefínské: ZVONEČKOVÁ KRÁLOVNA
- povídku HUBIČKA zpracovala Eliška Krásnohorská jako libreto ke stejnojmenné opeře Bedřicha Smetany
 - hned po porodu jí zemřela jediná dcera → zhroutila se
 - více času tráví mimo Prahu – v manželově rodné Světlé pod Ještědem
→ *hodně píše/ fotografie viz PREZENTACE s. 4 – s. 10*
 - kraj jí velmi přiroste k srdci → pseudonym Světlá (*Karolina – zřejmě podle místního děvčátka*)
 - píše síle vesnických prostých lidí – o jejich vnitřních zápasech – obdivuje jejich povahu

- díla mnohdy založená na místních pověstech a příbězích – děje se odehrávají v reálných budovách, na reálných místech / *fotografie viz PREZENTACE s. 11 – s. 15*
- pro svoji tzv. podještědskou tvorbu je známá nejvíce
- napsala několik velkých podještědských románů a celou řadu povídek

(POD) JEŠTĚDSKÉ ROMÁNY:

VESNICKÝ ROMÁN; KŘÍŽ U POTOKA; KANTŮRČICE; FRANTINA; NEMODLENEC

- závažná společenská problematika, psychologicky vykreslení hrdinové, dramatický děj, důraz na ženské hrdinky – jsou příkladem ctností a ideálů dobrých vlastností, aby byly vzorem soudobé společnosti

Na závěr hodiny učitel studenty na webovém portálu provede mapou po virtuální stezce Karoliny Světlé s jejími dvanácti zastaveními, aby je připravil na výlet, který do kraje společně podniknou.

45 min.

3.) Vyučovací hodina č. 2

Příští hodinu učitel zahájí debatou o knize Vesnický román, kterou by měli mít studenti přečtenou. Na již zmíněném webu studentům ukáže ilustrace a rukopis k úvodu knihy psaný Světlou (*viz PREZENTACE s. 16*), jež si společně přečtou.

7 min.

V debatě rozebírají jak formální a stylistickou stránku knihy, tak její obsah, v němž se podrobněji zaměřují na konkrétní oblasti, které učitel vytyčí. Soustředí se na charakteristiku hlavních postav, na dobové zvyky, lidské vztahy podmíněné historickým kontextem, snaží se skrze řádky vyčíst přemýšlení lidí tehdejší doby.

10 min.

Dále naváže hlavní aktivita hodiny. Studentům je předložen komiks vytvořený z části děje Vesnického románu (*viz PREZENTACE s. 17*). Jejich úkolem je poznat, o kterou část příběhu se jedná. Následně, podle počtu skupin, učitel společně se studenty

vyzdvihne několik nejdůležitější okamžiků dějové linie knihy, které si mezi sebe skupiny rozdělí. Každá skupina bude mít jednu část. Za úkol mají daný úsek příběhu zpracovat do komiksové podoby.

8 min.

Učitel rozdává papíry a nabádá studenty k pečlivé práci, neboť se výtvary každé skupiny posléze vyberou a svážou v třídní komiksovou knihu, která bude vystavena na třídní dohodnutém místě.

20 min.

4.) Výlet do Podještědí

Jako završení celého projektu se studenti s vyučujícím společně vydají do kraje Karoliny Světlé, kde obejdou zastavení na její naučné stezce. Učitel je upozorní, aby si během putování místa fotili, neboť budou fotografie následně vlepovat do komiksové knihy. Jsou rozděleni do skupin po třech až čtyřech a každá skupina potřebuje papír a tužku. Na jednotlivých zastaveních je informační tabule (*viz PREZENTACE s. 18*), se zajímavostmi o daném místě. Úkolem skupin bude tabuli si přečíst a vypsát z ní vždy alespoň dvě věci, které je zaujmou. Zastavení je celkem dvanáct, a tak budou mít na konci dvacet čtyři poznámek, které jim místo, spisovatelku i celé období spojené s kulturou a místními zvyky prováže a ožíví.

Pokud je třída samostatná a učitel jí důvěřuje, může dát studentům na začátku rozchod ve skupinkách, aby se každá z nich v kraji Světlé zorientovala sama (na všech zastaveních je podrobná mapa) s tím, že si v určitý čas stanoví na daném místě sraz. Studenti by doložili navštívení všech zastávek právě vypsánými informacemi z tabulí. Společně s vyučujícím se na závěr všichni na zvoleném místě usadí a poznámky si nahlaspročtou.

5. Vyučovací hodina č. 3

Učitel přinese komiksové výtvary studentů z minulé hodiny a každá skupina svou část přečte přednesem ostatním. Poté se třída rozdělí na několik pracovních skupinek a každá z nich dostane nějaký úkol, který povede ke konečnému zhotovení knihy. Je

třeba na prázdné listy nalepit fotografie z výletu, popsat je, vytvořit obálku, úvodní stranu, kde kromě názvu napíše datum, seznam autorů, místo „vydání“ a listy je třeba svázat. Na konci hodiny učitel shrne celý projekt a očekává zpětnou vazbu studentů.

45 min.

Mají-li studenti zájem, mohou se do knihy ještě podepsat a vyrobit si její kopii na památku. Nebo kopie připraví učitel a předá jednu každému studentovi na konci školního roku, či na konci studia.

4.2.2 Návrh vyučovací hodiny č. 1 – Rukopisy

Téma: Rukopis královédvorský a rukopis zelenohorský

Výchovný cíl: Studenti se učí tvůrčímu myšlení.

Vzdělávací cíl: Studenti budou znát pozadí situace kolem rukopisů, jejich místo i dobu objevení.

Motivace: obrázky v prezentaci, tvořivá hra, video ukázky

Mezipředmětové vztahy: dějepis, hudební výchova, výtvarná výchova

Pomůcky: prezentace, internet, vytištěné části básně Libušin soud

Časové rozvržení: 45 minut

1. Rukopis královédvorský a rukopis zelenohorský

video ukázka z cyklu „*Dějiny udatného národa českého*“ / viz **PREZENTACE s. 2**

- studenti jsou dopředu upozorněni, aby si dělali poznámky k otázkám, které učitel napíše na tabuli:
- *Kdo a ve kterém roce objevil rukopis královédvorský?*
- *Ve kterém roce byl objeven rukopis zelenohorský?*
- *Co obsahuje a o čem je rukopis královédvorský?*
- *Které umělce rukopisy inspirovaly?*

Učitel se posléze na otázky celé třídy ptá, případně odpovědi opravuje a doplňuje – studenti si dělají zápis.

5 min.

- poč. 19. stol. – vysoce ceněna hrdinská středověká epika × Češi starou původní hrdinskou epiku doloženou nemají

→ potřeba dokázat, že čeština je rovnoprávný jazyk s rovnoprávnou historií, a snaha posílit národní sebevědomí

Rukopis královédvorský / viz *PREZENTACE* s. 3 - 4

- objeven v roce 1817 Václavem Hankou ve Dvoře Králové
- obsahem je **14 písní**
- hlásí se do **13. století**

Rukopis zelenohorský/ viz *PREZENTACE* s. 5

- objeven v roce 1817 na zámku Zelená Hora u Nepomuku
- anonymně zaslán hraběti Kolovratovi do Musea království českého
- obsahem – báseň *Libušin soud* – údajně z **10. století**

Historie sporu

- mladá generace byla rukopisy uchváčena a nadšena
- první veřejný odpůrce RKZ – **Josef Dobrovský** (1824 označil RZ za padělek a neumělou mazanici)
- proti Dobrovského názoru např. F. Palacký, P. J. Šafařík; Dobrovský ve svém názoru osamocený
- RKZ se staly **inspirací** pro české umělce (B. Smetana, J. V. Myslbek) pokládány za vizitku české vzdělanosti a starobylosti

Ukázka Myslbekovy sochy na Vyšehradě / viz *PREZENTACE* s. 6

Ukázka z opery Libuše / viz *PREZENTACE* s. 7 (první dvě minuty videa)

- postupně sílily hlasy proti pravosti RKZ
- další odpůrci: např. historikové **Jan Gebauer, Jaroslav Goll, T. G. Masaryk**

Důkazy nepravosti

- některá slova neodpovídají době vzniku
- verše neobvyklé ve staročeské době

- chybí určení díla
- nesrovnalosti v písmu
- dílo je „palimpsest“ = vyškrábaný a znovu použitý pergamen
- dodnes jsou však spory o pravosti živé a jasný výsledek není stále znám

Autorství

- o autorství se vedou spory
- nejpravděpodobnější autoři:

Václav Hanka (1791 – 1861) – spisovatel, jazykovědec

Josef Linda (1789 – 1834) – spisovatel, novinář

- oba autorství odmítli

15 min.

2. Přebásnění – studentská aktivita

- Studenti jsou rozděleni do skupin po čtyřech až pěti. Každá skupina dostane část básně Libušin soud, která na sebe navazuje. Báseň je psána v původním jazyce a je na studentech, aby ji volně převeršovali do podoby současného jazyka.

19 min.

3. Prezentace studentských výtvorů

- Každá skupina si zvolí zástupce, který přijde nově vytvořené znění básně přednést před tabulí. Všichni zástupci stojí před třídou v řadě, jak báseň původně navazuje. Učitel přečte vždy originální úryvek ve starém jazyce, který následně doplní jeden ze zástupců vlastním přepracováním. Takto projdou všechny úryvky.

6 min.

Závěr

Hlavním cílem práce bylo potvrdit či vyvrátit hypotézy o nelibosti látky Národního obrození u žáků, studentů a učitelů na základních i středních školách a na základě výsledků výzkumu následně sestavit praktické návrhy výukových hodin s použitím metod a postupů zjištěných jako populárních u většiny respondentů.

Výzkum byl prováděn na základě dotazníkového šetření, které se ukázalo být úspěšné, neboť s jeho pomocí bylo shromážděno relativně velké množství přínosných a zajímavých dat. Dotazník byl celkově zaměřen tak, aby odhalil, jak žáci NO vnímají, které knihy a autory považují za zajímavé, které nikoliv, a zjišťoval, co respondenti shledávají jako přínosné pro to, aby pro ně bylo téma záživnější. První část dotazníku měla zjistit, co si žáci pod pojmem Národní obrození vůbec představují. Dále byla kladena otázka, zda mají literaturu NO rádi, aby bylo možné porovnat vyhodnocení odpovědí s hypotézou. Žáci byli požádáni k rozepsání důvodů podporujících uvedené tvrzení. Třetí část dotazníku měla zjistit, které knihy z období NO žáci četli a jak se jim líbily.

Původní hypotézy o nepopularitě Národního obrození, jak mezi žáky a studenty, tak mezi mnohými vyučujícími, se téměř ve všech případech výhradně potvrdily. Ačkoli studenti ve svých odpovědích prokázali, že si uvědomují důležitost NO, ať už se to týká stránky jazykové nebo oblasti budítelských a obrozeneckých snah, jak se očekávalo, téměř všichni vyučující si stěžovali na nulový nebo velmi nízký zájem o tuto látku při výuce.

Jak se k tomuto problému nezájmu o tolik významnou součást české historie postavit, jak ho řešit? I na tuto otázku byly nalezeny v rámci dotazníkového šetření možné odpovědi. Klíčovým faktorem se ukázala být motivace v různých podobách. Jako hlavní motivační zdroj studentů vnímají učitelé práci s dramatickou, filmovou nebo hudební podobou textů. Dále shledávají jako podstatné oživovat výuku uváděním zajímavostí a „perliček“.

S využitím získaných poznatků byly sestaveny tři návrhy vždy na jednu vyučovací hodinu a jeden projekt pojímající tři vyučovací hodiny a školní výlet. Cílem návrhů bylo sestavit hodiny tak, aby byly pro žáky a studenty nejen zábavné, ale především přínosné, co se zlepšení osobního přístupu k literatuře a době Národního obrození týče.

Seznam studijní literatury

BERGER, Elisabeth, FUCHS, Hildegard. *Učíme děti učit se*. Plzeň: Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-854-7.

BOROVÍČKA, Michael, KAŠE, Jiří, BĚLINA, Pavel, KUČERA, Jan. *Velké dějiny zemí Koruny české XII.b*. Praha: Paseka, 2013. ISBN 978-80-7432-293-8.

FISHER, Robert. *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 176 s. ISBN 80-7178-120-7.

KALHOUS, Zdeněk, OBST, Otto, a kol. *Školní didaktika*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4.

KOSÍKOVÁ, Věra. *Psychologie ve vzdělávání a její psychodidaktické aspekty*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 272 s. ISBN 978-80-247-2433-1.

KOŘALKA, Jiří. *Češi v Habsburské Říši a v Evropě 1815-1914*. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-7203-022-1.

KOTRBA, Tomáš, LACINA, Lubor. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007, 188 s. ISBN 978-80-87029-12-1.

KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780-1918*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2177-7.

LOKŠOVÁ, Irena, LOKŠA, Jozef. *Tvořivé vyučování*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0374-2.

LUKÁŠOVÁ, Hana. *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-784-8.

RAK, Jiří. *Zachovej nám, Hospodine.: Češi v Rakouském císařství 1814-1918*. Praha: Havran, 2013. ISBN 978-80-87341-15-5.

SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Praha: Portál, 2009, 152 s. ISBN 978-80-7367-246-1.

ŠMAHELOVÁ, Hana. *V síti dějin literatury Národního obrození*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1902-6.

TINKOVÁ, Daniela, HLAVAČKA, Milan, KUČERA, Jan, KAŠE, Jiří. *Velké dějiny zemí Koruny české XI.b*. Praha: Paseka, 2014. ISBN 978-80-7432-348-5.

URBAN, Otto. *České a slovenské dějiny do roku 1918*. Praha: Aleš Skřivan, 2000. ISBN 80-902261-5-9.

VALIŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana, a kol. *Pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 404 s. ISBN 978-80-247-1734-0.

VANČÁT, Jaroslav. *Výchova k tvořivosti ve Školním vzdělávacím programu*. Praha: EduArt, 2007. ISBN 978-80-86783-20-8.